15 September 2026 page 01_Layout 1 14-09-2026 07:54 PM Page 1

RNI NO. MAHMAR/2020/84035

BAHUJAN SAURABHA

बहुजन सौरभ

मंगळवार , १५ सप्टेंबर २०२६ | वर्ष : ६ | अंक : २५५ | दैनिक | किंमत : ₹ ५/-

Tuesday, 15 September 2026 | Year : 6 | Issue : 255 | Daily | Rate: Rs. 5/-

कायदेविषयक मार्गदर्शन मोफत
संपर्क
ॲड. सिद्धार्थ
MVsc, MBA, LLM
मो नं ९४२२५३९४५१

दि. १५ सप्टेंबर २०२६

१९३६- अमृतसर येथे शिख धर्माचा अभ्यास करण्यासाठी सुमारे सोळा महार मंडळी बाबासाहेबांच्या सुचने नुसार गेली.
१९५४- राज्य घटनेच्या वारंवार दुरुस्ती संबंधी राज्यसभेत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे भाषण. संकलन प्रा. यशवंत दुपटे

महत्वाच्या बातम्या

UAE मार्गे महाराष्ट्रात आलेला ३,६२,००० किलो पाकिस्तानी खजूर जप्त

नवी दिल्ली : पाकिस्तानमधून वस्तूंच्या आयातीवर भारत सरकारने बंदी घातलेली असतानाही तिसऱ्या देशामार्फत माल भारतात आणण्याचा प्रयत्न केल्याचे समोर आले आहे. या प्रकरणात महसूल गुप्तचर संचालनालयाने (DRI) मोठी कारवाई करत पाकिस्तानमधून आलेले तब्बल ३६२ मेट्रिक टन म्हणजेच ३ लाख ६२ हजार किलोपेक्षा अधिक सुके खजूर जप्त केले आहेत. केंद्रीय अर्थ मंत्रालयाने सोमवारी याबाबत माहिती दिली. DRIच्या अधिकाऱ्यांना मिळालेल्या गुप्त माहितीनंतर नाशिक येथील CFS अंबड येथे कारवाई करण्यात आली. यावेळी खजुराने भरलेले १३ कंटेनर जप्त करण्यात आले. हा माल मुंबईस्थित एका कंपनीने आयात केल्याचे तपासात समोर आले आहे. ही खेप संयुक्त अरब अमिरातीतील (UAE) जेबेल अली बंदरातून भारतात आली होती. मात्र, आयात कागदपत्रांमध्ये मालाचा मूळ देश म्हणून UAE दाखवण्यात आला होता

'ब्रिक्स' पाहुण्यांवरही लादला शाकाहार' : काँग्रेस

नवी दिल्ली : 'ब्रिक्स' शिखर परिषदेसाठी आलेल्या परदेशी पाहुण्यांना दिलेल्या पूर्ण शाकाहारी भोजनावरून काँग्रेसने रविवारी भाजपवर टीका केली. भाजप आता आपल्या आहाराच्या पसंती परदेशी पाहुण्यांवरही लादत असल्याचा आरोप काँग्रेसने केला. विरोधी पक्षाने राहुल गांधी यांनी भारतातील सुमारे ८० टक्के लोक मांसाहारी असल्याचे सांगत या मुद्द्यावर भाष्य केले. ब्रिक्स देशांच्या नेत्यांसाठी आणि प्रतिनिधींसाठी रात्रीच्या भोजनात शाकाहारी पदार्थांचा समावेश होता. भारतीय मांसाहारी पदार्थ स्वादिष्ट आहेत, असे सांगताना त्यांनी आपल्या बहिणीच्या छोले भटुरेंचाही उल्लेख केला. त्यांनी छोले भटुरेंचा फोटोही पोस्ट केला.

सार्वजनिक माहिती सेवा सुरू करण्याची घोषणा : सर्वोच्च न्यायालय

नवी दिल्ली : हिंदी दिनानिमित्त, सर्वोच्च न्यायालयाने सोमवारी 'जन सूचना सेवा' नावाची एक नवीन सार्वजनिक माहिती सेवा हिंदीमध्ये सुरू करण्याची घोषणा केली. न्यायव्यवस्था जनतेशी अधिक समावेशक बनवणे हा याचा उद्देश आहे. ही सेवा सर्वोच्च न्यायालयाच्या निवडक महत्त्वाच्या निकालांचा आणि आदेशांचा सारांश सोप्या हिंदीमध्ये उपलब्ध करून देईल. तसेच, या सेवेद्वारे सुमारे १५ ते ३० मिनिटांच्या कालावधीची ऑडिओ आणि व्हिडिओ बुलेटिन्स हिंदीमध्ये प्रसारित केली जातील. 'हा उपक्रम सर्वसामान्य नागरिक, पक्षकार आणि विशेषतः दिव्यांग व्यक्तींच्या सोयीसाठी सुरू करण्यात येत आहे. त्यांना महत्त्वाचे निकाल, त्यांचे परिणाम आणि पुढील कार्यवाही त्यांच्या ओळखीच्या भाषेत सहजपणे समजावी, हे यामागील उद्दिष्ट आहे,' असे सर्वोच्च न्यायालयाने एका प्रसिद्धीपत्रकात म्हटले आहे.

वसुंधरा राजेंच्या बालेकिल्ल्यात भाजपला झटका!

जयपूर : २०२६ च्या राजस्थान स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांच्या निकालांमध्ये काँग्रेस पक्ष सत्ताधारी भाजपला कडवी झुंज देत असल्याचे दिसत आहे. भाजपच्या ज्येष्ठ नेत्या आणि माजी मुख्यमंत्री वसुंधरा राजे यांचा बालेकिल्ला असलेल्या झालावाडमध्ये भाजपचा पराभव झाला आहे, तर काँग्रेसने दणदणीत विजय मिळवला. झालावाड जिल्ह्यातील आठपैकी चार नगरपालिकांमध्ये काँग्रेसने पूर्ण बहुमत मिळवले आहे. झालावाड नगर परिषदेत भाजपचा पराभव झाला असून काँग्रेसने अनेक वर्षांनंतर या नगरपालिकेवर विजय मिळवला आहे.

पंजाबमध्ये बनावट हजेरी दाखवून तिजोरीवर डल्ला

शिष्यवृत्ती, शिधावाटप आणि औषधांची चोरी

ई-पंजाब आणि यू-डाईज पोर्टलवर विद्यार्थ्यांची संख्या फुगवून दाखवण्यात आली. त्या बदल्यात, अनुसूचित जातीच्या विद्यार्थ्यांसाठी असलेल्या पूर्व-मॅट्रिक शिष्यवृत्ती, मोफत गणवेश, पुस्तके आणि मध्यान्ह भोजनाच्या शिधावाटपाचा अपहार करण्यात आला. मुलांमधील ॲनिमियासाठी असलेल्या फॉलिक ॲसिडच्या गोळ्या आणि औषधांच्या अपहाराचेही आरोप आहेत.

नवी दिल्ली : पंजाबमधील शाळांमधील एक मोठा घोटाळा समोर आला आहे. सरकारी प्राथमिक शाळांमधील बनावट प्रवेश आणि कागदोपत्री मुलांच्या खोट्या उपस्थितीच्या माध्यमातून अनुसूचित जातीच्या मुलांना मिळणाऱ्या शिष्यवृत्ती, रेशन आणि विकास अनुदानातील मोठ्या प्रमाणावरील घोटाळा उघडकीस आला आहे.

हे प्रकरण आता देशातील सर्वोच्च घटनात्मक संस्था असलेल्या राष्ट्रीय अनुसूचित जाती आयोगाकडे पोहोचले आहे. आयोगाकडे सादर केलेल्या औपचारिक तक्रार पत्रकात असा आरोप करण्यात आला आहे की, एक सुसंघटित टोळी अनेक वर्षांपासून मुलांसाठी असलेल्या सरकारी निधीचा अपहार करत आहे.

तक्रारीनुसार, संगरूरमधील भिंद्रा सेंटरच्या अंतर्गत असलेल्या जीपीएस भिंद्रा, जीपीएस बलियान आणि जीपीएस संतोखपुरा या तीन प्रमुख शाळांमध्ये ही फसवणूक केली जात होती.

पळून गेलेल्या स्थलांतरित मजुरांच्या मुलांची नावे शाळेच्या नोंदीमधून काढून टाकण्याऐवजी, त्यांची उपस्थिती फसवीपणे नोंदवण्यात आली. इतकेच नव्हे तर, खाजगी शाळांमध्ये शिकणाऱ्या किंवा अस्तित्वातच नसलेल्या मुलांचीही कागदोपत्री नोंद करण्यात आली.

जेव्हा गावकऱ्यांनी आणि आरटीआय कार्यकर्त्यांनी हा घोटाळा उघडकीस आणण्यासाठी तीन वेगवेगळे आरटीआय अर्ज दाखल केले, तेव्हा शिक्षण अधिकाऱ्यांच्या संगनमताने माहिती दडपण्यात आली. असा आरोप आहे की, जेव्हा जेव्हा एखादा शिक्षक किंवा नागरिक या भ्रष्टाचाराविरुद्ध बोलला, तेव्हा त्यांच्यावर खोट्या तक्रारी दाखल केल्याचा खोटा आरोप करून दुर्गम भागात बदली करण्यात आली.

परीक्षांशिवाय बनावट पदोन्नती

गेल्या पाच वर्षांपासून, मुलांचे कोणतेही प्रत्यक्ष मूल्यांकन किंवा परीक्षा न घेता बनावट मूल्यांकन पत्रके तयार करून ई-पंजाब पोर्टलवर अपलोड केली जात होती, जे शिक्षण हक्क कायदा २००९ आणि माहिती तंत्रज्ञान कायद्याचे थेट उल्लंघन आहे.

महागाईच्या वाढीमुळे मौद्रिक धोरणाच्या भविष्याबद्दलही चिंता वाढली

भारतातील किरकोळ महागाई ४.८२ टक्क्यांवर, तर घाऊक महागाई ९.९२ टक्क्यांवर पोहोचली आहे.

नवी दिल्ली : अन्न आणि इंधनामुळे भारतातील महागाई वाढली असून ग्राहक किंमत निर्देशांक (CPI) वाढला आहे आणि घाऊक किंमत निर्देशांक (WPI) १०% च्या जवळ पोहोचला आहे (फाइल फोटो).

ऑगस्टमध्ये भारतातील किरकोळ महागाई वाढली, तर घाऊक महागाई दुहेरी अंकांच्या जवळ पोहोचली, जे अन्न, इंधन आणि उत्पादित वस्तूंमध्ये पुन्हा एकदा किमतींचा दबाव वाढल्याचे दर्शवते.

सांख्यिकी आणि कार्यक्रम अंमलबजावणी मंत्रालयाने प्रसिद्ध केलेल्या आकडेवारीनुसार, ग्राहक किंमत निर्देशांकावर (CPI) आधारित किरकोळ महागाई जुलैमधील ४.४५% वरून ऑगस्टमध्ये ४.८२ % पर्यंत वाढली.

जानेवारीमध्ये सुरू झालेल्या नवीन ग्राहक किंमत निर्देशांक (CPI) मालिकेअंतर्गत ऑगस्ट महिन्यातील आकडेवारी सर्वाधिक होती आणि रॉयटर्सच्या सर्वेक्षणातील ४.८०% च्या अंदाजापेक्षा ती किंचित जास्त होती.

दरम्यान, वाणिज्य आणि उद्योग मंत्रालयाने प्रसिद्ध केलेल्या आकडेवारीनुसार, घाऊक किंमतींवर आधारित महागाई जुलैमधील ९.७८% वरून ऑगस्टमध्ये ९.९२% पर्यंत वाढली. ग्राहक अन्न किंमत निर्देशांकानुसार (CFPI) मोजली जाणारी किरकोळ अन्न महागाई, जुलैमधील ५.५२% च्या तुलनेत ऑगस्टमध्ये ५.९५% पर्यंत वाढली. ग्रामीण भागात अन्नधान्य महागाई ६.१३% होती, तर शहरी भागात ती ५.६४% होती. अधिकृत आकडेवारीनुसार, एकूण ग्राहक किंमत निर्देशांक (CPI) महागाई देखील ग्रामीण भागात ५.२३% होती, तर शहरी भागात ती ४.३१% होती. अन्न आणि पेयांमध्ये ५.६६% महागाई नोंदवली गेली, तर पान, तंबाखू आणि मादक पदार्थांमध्ये ४.७१% महागाई नोंदवली गेली. वाहतूक क्षेत्रातील महागाई ४.६०% होती, त्याखालोखाल शिक्षण सेवांमध्ये ३.७३% आणि कपडे व पादत्राणांमध्ये ३.५६% महागाई होती.

आदिवासी विद्यार्थ्याच्या मृत्यूचे गूढ गडद...

२७ दिवसांनी कबरीतून मृतदेह बाहेर ऑन-स्पॉट शवविच्छेदन

अमरावती : येथील महर्षी स्कूलमध्ये शिक्षण घेणारा आदिवासी विद्यार्थी राजेश बेठकर (१७, रा. कारंजखेडा, ता. चिखलदरा) याचा उपचारादरम्यान मृत्यू झाल्यानंतर पोलिसांना न कळवता अंत्यसंस्कार करण्यात आले होते. या प्रकरणी चिखलदरा पोलिसांनी आकस्मिक मृत्यूची नोंद केल्यानंतर शनिवारी (१२ सप्टेंबर) राजेशचा पुरलेला मृतदेह बाहेर काढून त्याच ठिकाणी डॉक्टरांकडून शवविच्छेदन करण्यात आले. कुजलेल्या अवस्थेतील मृतदेहाचे ऑन-स्पॉट शवविच्छेदन करण्यात आले असून, अहवालानंतरच मृत्यूचे नेमके कारण स्पष्ट होणार आहे.

१६ ऑगस्ट रोजी राजेशच्या मृत्यूची घटना उघड झाली होती. त्यानंतर १७ ऑगस्ट रोजी त्याच्याच गावी अंत्यसंस्कार करण्यात आले. मात्र, पोलिसांना याची माहिती देण्यात आली नव्हती. या प्रकरणी

आंदोलन उभे राहिल्यानंतर २९ ऑगस्ट रोजी चिखलदरा पोलिसांनी आकस्मिक मृत्यूची नोंद घेतली होती.

तपासादरम्यान मृतदेह बाहेर काढून शवविच्छेदन करण्यासाठी पोलिसांनी उपविभागीय अधिकारी व तहसीलदारांशी पत्रव्यवहार केला. परवानगी आदेश मिळाल्यानंतर शनिवारी मृतदेह बाहेर काढण्यात आला. यावेळी वैद्यकीय अधिकाऱ्यांनी घटनास्थळीच शवविच्छेदन केले. चिखलदऱ्याचे ठाणेदार प्रवीण पाटील व तहसीलदार जीवन मोरणकर उपस्थित होते. शवविच्छेदन अहवालानंतर मृत्यूचे नेमके कारण स्पष्ट होईल. त्यानंतर तपासाला निश्चित दिशा मिळेल, अशी माहिती ठाणेदार प्रवीण पाटील यांनी दिली. प्रारंभी घटनेची माहिती मिळताच ठाणेदार प्रवीण पाटील यांनी तत्काळ कारंजखेडा गाव गाठले होते. मात्र, त्यावेळी राजेशच्या मृत्यूबाबत कोणतीही तक्रार नसल्याचे त्याच्या वडिलांनी सांगितले होते. त्यानंतर घटनेच्या १३-१४ दिवसांनी त्यांनी मृत्यूबाबत संशय व्यक्त करीत तक्रार नोंदविली. राजेश बेठकर हा अमरावतीच्या महर्षी स्कूल निवासी शाळेत अकरावीमध्ये शिकत होता. या प्रकरणाची उच्चस्तरीय व निष्पक्ष चौकशी करून दोषींवर कठोर कारवाई करावी, अशी मागणी करण्यात आली होती. राजेशची प्रकृती खराब झाल्याने १४ ऑगस्ट रोजी तो आपल्या गावाला निघून गेला होता. परंतु महर्षी स्कूल प्रशासनाने त्याला रुग्णालयात दाखल करण्याऐवजी घरी पाठवल्याचा आरोप करण्यात आला आहे. राजेशला डायरियासारखी लक्षणे होती.

राहुल गांधींनी विद्यार्थ्यांना इंदूरमध्ये 'छत्रों की गूंज' साठी केले आमंत्रित

नवी दिल्ली : काँग्रेस नेते आणि लोकसभेतील विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी यांनी सोमवारी विद्यार्थ्यांना १९ सप्टेंबर रोजी इंदूरमध्ये त्यांच्या 'छत्ररों की गुंज' उपक्रमात सामील होण्याचे आवाहन केले. शिक्षण व्यवस्थेमुळे 'पीडित' झालेल्यांना एकत्रितपणे बदलासाठी आवाज उठवण्याची ही एक संधी असल्याचे त्यांनी म्हटले.

"मी १९ सप्टेंबरला इंदूरला येत आहे ... विद्यार्थ्यांना भेटायला, तुमचे म्हणणे ऐकायला, तुमच्याशी बोलायला. जर तुम्ही किंवा तुमचे प्रियजन शिक्षण व्यवस्थेमुळे त्रस्त असाल आणि ही परिस्थिती बदलावी असं वाटत असेल, तर 'छत्रों की गुंज' हा तुमचा सामूहिक आवाज आहे, बदलाची सुरुवात करण्याची एक संधी आहे," असे रायबरेलीच्या खासदारांनी X वर हिंदीतील एका पोस्टमध्ये म्हटले आहे. त्यांनी विद्यार्थ्यांना त्यांच्या पोस्टमध्ये दिलेल्या लिंकद्वारे नोंदणी करून मोठ्या संख्येने कार्यक्रमात सहभागी होण्याचे आवाहन केले.

"आपण इंदूरमध्ये शिक्षणाच्या प्रत्येक पैलूवर आणि तुमच्या संघर्षांवर सविस्तर चर्चा करू," असे ते म्हणाले. राहुल विद्यार्थ्यांचे अनुभव जाणून घेऊ इच्छितो.

काँग्रेसचे माजी अध्यक्ष गेल्या आठवड्यात म्हणाले होते की, भारताची शिक्षण व्यवस्था ज्या पिढीला आधार देण्यासाठी बनवली होती, त्या पिढीलाच अपयशी ठरवत आहे आणि त्यांनी विद्यार्थी, पालक व शिक्षकांना विचारले होते की, त्यांनी या व्यवस्थेवरील आशा का गमावली आहे. शिक्षण व्यवस्थेतील समस्या दररोज अनुभवणाऱ्यांचे म्हणणे ऐकूनच ती सुधारण्याची सुरुवात झाली पाहिजे, असे ते म्हणाले. राहुलने विद्यार्थी, पालक आणि शिक्षकांना एका ऑनलाइन लिंकद्वारे त्यांचे अनुभव, पुरावे आणि कल्पना मांडण्याचे आवाहनही केले होते. इंदूरमधील कार्यक्रम हा 'छत्रोज की गुंज' उपक्रमाची पाचवी आवृत्ती असेल. काँग्रेस खासदाराने यापूर्वी कोटा, डेहराडून, प्रयागराज आणि पुणे येथे कार्यक्रम आयोजित केले आहेत. मुख्यमंत्री मोहन यादव यांनी रविवारी काँग्रेस नेते राहुल गांधी यांना 'पप्पू' संबोधून त्यांच्यावर टीका केली आणि न्यायपालिका व सशस्त्र दलांविषयी केलेल्या वक्तव्यांवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले.

वृत्तपत्र विक्रेत्या सत्यफुलाबाई डुले यांचे निधन

नागपूर : गड्डीगोदाम येथील तुलाराम साखरे गोल बाजार परिसरात नियमित वृत्तपत्र विक्री करणाऱ्या ज्येष्ठ वृत्तपत्र विक्रेत्या सत्यफुलाबाई डुले (७३) यांचे आजाराने निधन झाले. घाट रोड मोक्षधाम येथील दहनघाटावर त्यांच्यावर अंत्यसंस्कार पार पडले. कुटुंबाच्या उदरनिर्वाहासाठी त्यांनी

वृत्तपत्र विक्रीचा व्यवसाय स्वीकारला होता. वाचनाची आवड आणि विविध वृत्तपत्रांतील बातम्यांची जाण यामुळे त्या वाचकांशी आपुलकीने संवाद साधत. 'दैनिक बहुजन सौरभ' सुरू झाल्यापासून त्या वाचकांना हे वृत्तपत्र वाचण्याचा आग्रह करत असत. त्यांच्या पश्चात दोन मुले, दोन मुली व नातवंडे असा परिवार आहे. त्यांच्या निधनाने परिसरात हळहळ व्यक्त होत असून, 'दैनिक बहुजन सौरभ' परिवारातर्फे त्यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली अर्पण केली .

मुस्लिमांना लक्ष्य करण्याचा यूसीसीचा उद्देश': असदुद्दीन ओवेसी

हैदराबाद : ऑल इंडिया मजलिस-ए-इत्तेहादुल मुस्लिमीन (एआयएमआयएम) चे प्रमुख असदुद्दीन ओवैसी यांनी समान नागरी संहितेवरून (यूसीसी) केंद्रीय गृहमंत्री अमित शाह आणि भाजपवर जोरदार हल्ला चढवला आहे. हैदराबादमध्ये पत्रकारांशी बोलताना, या लोकसभा खासदाराने आरोप केला की, भाजप समानतेसाठी नव्हे, तर देशातील १८ कोटी मुस्लिमांना लक्ष्य करण्यासाठी यूसीसी पुढे रेटत आहे.

ओवैसी यांनी भाजप आणि राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघावर (आरएसएस) संविधानाच्या विरोधात काम करत असल्याचा आणि अल्पसंख्याक समुदायांवर बहुसंख्याकांचा कायदा लादण्याचा प्रयत्न करत असल्याचा आरोप केला. ते म्हणाले की, भाजपचा समान नागरी संहितेबाबतचा (UCC) पुढाकार हा समानतेसाठी नसून मुस्लिमांना लक्ष्य करण्याच्या उद्देशाने आहे.

ओवैसी म्हणाले, *'सर्वप्रथम, तुम्ही हे समजून घेतले पाहिजे की भाजप समानतेसाठी समान नागरी संहिता (UCC) आणत नाहीये. त्यांनी त्यांच्या राज्यांमध्ये आणि शासकीय स्तरावर UCC केवळ भारतातील १८ कोटी मुस्लिमांना लक्ष्य करण्यासाठी लागू केली आहे. असे करून, भाजप आणि अमित शाह संविधानाच्या कलम २५ (धर्म स्वातंत्र्य), १४ (समानतेचा हक्क), २६ आणि २९ चे उल्लंघन करत आहेत.'*

माझगाव डॉकमधील तीन मागासवर्गीय अधिकाऱ्यांच्या सेवासमाप्तीविरोधात 'आसरा'चे निवेदन

मुंबई : संरक्षण मंत्रालयाच्या अखत्यारीतील माझगाव डॉक शिपबिल्डर्स लिमिटेड (MDL) मधील तीन मागासवर्गीय अधिकाऱ्यांची सेवा अचानक समाप्त केल्याच्या कारवाईविरोधात असोसिएशन ऑफ सोशल अँड आरटीआय ॲक्टिव्हिस्ट्स (आसरा)ने आक्षेप नोंदविला आहे. संघटनेचे अध्यक्ष संजय थुल यांनी भारताच्या संरक्षण सचिवांकडे निवेदन देऊन या प्रकरणाची उच्चस्तरीय आणि निष्पक्ष चौकशी करण्याची मागणी केली आहे.

मिळालेल्या माहितीनुसार, १ सप्टेंबर २०२६ रोजी MDLच्या एचआर विभागाचे सरव्यवस्थापक श्रीनिवास सिन्हा यांच्या स्वाक्षरीने माहिती तंत्रज्ञान विभागातील कोमाथी ए. (Senior Engineer - Cyber Sec & MIS), नितीन शिवाजी घोलप (Assistant Manager - Network Infra) आणि ओंकार काशिनाथ गिते (Assistant Manager - Data Center) यांची सेवा समाप्त करण्यात आली. यापैकी कोमाथी ए. आणि नितीन घोलप हे अनुसूचित जाती, तर ओंकार गिते हे इतर मागासवर्ग प्रवर्गातील असल्याचे निवेदनात नमूद करण्यात आले आहे.

तिन्ही अधिकाऱ्यांचा परिविक्षा कालावधी मे २०२६ मध्ये वाढवून ऑक्टोबर व नोव्हेंबर २०२६पर्यंत करण्यात आला होता. हा वाढीव कालावधी पूर्ण होण्यापूर्वीच सेवा समाप्त करण्यात आल्याचा आक्षेप 'आसरा'ने घेतला आहे. तसेच कारवाईपूर्वी विभागीय चौकशी झाली नसल्याचे आणि संबंधित अधिकाऱ्यांना आपली बाजू मांडण्याची संधी मिळाली नसल्याचा दावा संघटनेने केला आहे. एकाच वेळी केवळ SC आणि OBC प्रवर्गातील अधिकाऱ्यांवर झालेली कारवाई भेदभावपूर्ण आहे का, याची चौकशी करण्याची मागणी संजय थुल यांनी केली आहे. सेवा समाप्ती आदेशाला स्थगिती देऊन तिन्ही अधिकाऱ्यांना पदावर पूर्ववत रुजू करून घ्यावे, तसेच DoPTच्या आरक्षण नियमांसह घटनात्मक संरक्षणाचे उल्लंघन झाले आहे का, याची तपासणी करावी, अशी मागणी निवेदनात करण्यात आली आहे. निवेदनाच्या प्रती माझगाव डॉकचे अध्यक्ष व व्यवस्थापकीय संचालक (CMD), राष्ट्रीय अनुसूचित जाती आयोग (NCSC) आणि राष्ट्रीय मागासवर्ग आयोग (NCBC) यांनाही पाठविण्यात आल्याची माहिती संजय थुल यांनी दिली.

'जयंती- २'चा शो रद्द केल्याने हिंगणघाटमध्ये संताप

तिकिटे बुक करूनही प्रेक्षकांना मनस्ताप; नंतर वाढीव दराने चित्रपट दाखविल्याचा आरोप

हिंगणघाट : हिंगणघाट येथील लक्ष्मी चित्रपटगृहात 'जयंती २' या चित्रपटाचा शो ऐनवेळी रद्द करण्यात आल्याने प्रेक्षकांमध्ये तीव्र संताप निर्माण झाला. 'बुक माय शो'वर आदल्या दिवशीच तिकिटे बुक करून महिला व नागरिक मोठ्या संख्येने दुपारी ३ वाजताच्या शोसाठी चित्रपटगृहात पोहोचले होते. मात्र, चित्रपटगृह व्यवस्थापनाने सुरुवातीला चित्रपट दाखविण्यास नकार दिल्याने प्रेक्षकांनी परिसरात तीव्र निषेध नोंदविला.

'जयंती २' या चित्रपटातून संविधानाची मूल्ये, सामाजिक समता आणि मानवतावादी विचार मांडण्यात आले आहेत. महाराष्ट्रातील विविध ठिकाणी चित्रपटाला प्रेक्षकांचा प्रतिसाद मिळत असताना हिंगणघाटमध्ये शो रद्द करण्यामागे नेमके कारण काय, असा सवाल संतप्त प्रेक्षकांनी उपस्थित केला. या प्रकारामागे विशिष्ट विचारसरणीचा दबाव किंवा मनुवादी मानसिकता असल्याचा आरोप काही नागरिकांनी केला असून, त्याची चौकशी करण्याची मागणीही करण्यात आली.

दरम्यान, नंतर चित्रपटाचा शो सुरू करण्यात आला; मात्र मूळ छापील तिकिटावरील ₹१२० ऐवजी खोडतोड करून ₹१५० आकारण्यात आल्याचा गंभीर आरोप प्रेक्षकांनी केला. त्यामुळे शो रद्द करणे आणि त्यानंतर वाढीव दर आकारणे या दोन्ही बाबींवर चित्रपटगृह व्यवस्थापनाच्या कार्यपद्धतीवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित झाले आहे.

या घटनेदरम्यान ए.एम. सिनेमा परिसरात एका अज्ञात व्यक्तीने "हा जयंती चित्रपट बेकार आहे, कशाला

बघता?" अशी घोषणाबाजी करून प्रेक्षकांमध्ये गैरसमज निर्माण करण्याचा प्रयत्न केल्याचेही सांगण्यात आले. या प्रकारामुळे चित्रपटाच्या प्रदर्शनाला विरोध करण्यामागे काही संघटित प्रयत्न आहेत का, असा संशय नागरिकांकडून व्यक्त करण्यात आला. सामाजिक कार्यकर्ते चंद्रशेखर शेंडे यांनी या प्रकाराचा तीव्र निषेध केला. "संविधान आणि समतेचा संदेश देणाऱ्या चित्रपटांना रोखण्याचा हा प्रयत्न आहे. बहुजन आणि पुरोगामी समाजातील कार्यकर्त्यांनी अशा प्रकारांबाबत सावध राहून जातीयवादी मानसिकतेचा लोकशाही मार्गाने कडवा प्रतिकार करावा," असे आवाहन त्यांनी केले. चित्रपटगृह व्यवस्थापनाच्या कथित मनमानीमुळे प्रेक्षकांमध्ये रोष निर्माण झाला असून, शो रद्द करण्याचे कारण, तिकीट दरातील कथित फेरफार आणि प्रेक्षकांना झालेला मनस्ताप याची प्रशासनाने चौकशी करून दोषींवर योग्य कारवाई करावी, अशी मागणी केली आहे.

15 September 2026 page 02_Layout 1 14-09-2026 05:16 PM Page 1

बहुजन सौरभ **संपादकीय**

ब्रिक्स : भारताचे यश की स्वपरीक्षण ?

नवी दिल्ली येथे १२ आणि १३ सप्टेंबर २०२६ रोजी झालेली १८वी ब्रिक्स परिषद केवळ राष्ट्रप्रमुखांची बैठक नव्हती, तर बदलत्या जागतिक सत्तासमीकरणाची एक महत्त्वाची झलक होती. भारताच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या या परिषदेत ब्राझील, रशिया, भारत, चीन, दक्षिण आफ्रिका, इजिप्त, इथिओपिया, इंडोनेशिया, इराण आणि संयुक्त अरब अमिराती या सदस्य राष्ट्रांनी सहभाग घेतला; सौदी अरेबियाची उपस्थितीही महत्त्वाची होती. चीनचे राष्ट्राध्यक्ष शी जिनपिंग, रशियाचे राष्ट्राध्यक्ष व्लादिमीर पुतिन, इराणचे राष्ट्राध्यक्ष मसूद पेजेश्कियन, दक्षिण आफ्रिकेचे राष्ट्राध्यक्ष सिरिल रामाफोसा, इजिप्तचे राष्ट्राध्यक्ष अब्देल फताह अल-सिसी आणि इंडोनेशियाचे राष्ट्राध्यक्ष प्रबोवो सुबियांतो यांच्यासह विविध देशांचे प्रमुख व वरिष्ठ प्रतिनिधी दिल्लीत जमले. ब्राझीलचे प्रतिनिधित्व परराष्ट्रमंत्र्यांनी केले, तर यूएईचे प्रतिनिधित्व अबुधाबीचे युवराज शेख खालिद बिन मोहम्मद बिन झायेद अल नाहयान यांनी केले. या परिषदेत भारताने 'Resilience, Innovation, Cooperation and Sustainability' म्हणजेच लवचिकता, नवोपक्रम, सहकार्य आणि शाश्वतता यांना केंद्रस्थानी ठेवले. चारशेहून अधिक बैठका आणि कार्यक्रम भारतातील सुमारे तीस शहरांत घेण्यात आले. परिणामी 'नवी दिल्ली घोषणापत्र' स्वीकारले गेले. जागतिक शासनव्यवस्थेत विकसनशील देशांना अधिक प्रतिनिधित्व, संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या सुधारणांची गरज, एकतर्फी आर्थिक निर्बंधांना विरोध, व्यापारातील संरक्षणवादाला विरोध, स्थानिक चलनांमधील व्यवहार, सीमापार डिजिटल पेमेंट, आरोग्य, अन्नसुरक्षा, ऊर्जा, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, हवामानबदल, विज्ञान-तंत्रज्ञान आणि पुरवठा साखळी याबाबत सहकार्याचा मार्ग आखण्यात आला. परंतु प्रश्न असा आहे की या सर्व घोषणांचा प्रत्यक्ष फायदा कोणाला होणार? ब्रिक्सचा विस्तार हा त्याचा सर्वात मोठा राजकीय फायदा आहे. जगातील जवळपास निम्मी लोकसंख्या आणि जागतिक अर्थव्यवस्थेतील मोठा वाटा या समूहाच्या प्रभावाखाली येतो. भारताला यातून ग्लोबल साउथचा आवाज बुलंद करण्याची संधी मिळते. अमेरिकाकेंद्री किंवा पाश्चिमात्य शक्तिकेंद्री जागतिक व्यवस्थेला पर्याय म्हणून बहुध्रुवीय व्यवस्था उभी करण्याची कल्पना भारताला आपल्या परराष्ट्र धोरणासाठी उपयुक्त ठरते. चीनबरोबर सीमावाद आणि व्यापारातील असमतोल असूनही शी जिनपिंग यांच्याशी नरेंद्र मोदी यांची भेट झाली; रशियाबरोबर ऊर्जा, संरक्षण आणि व्यापार संबंध अधिक दृढ करण्याची संधी मिळाली. त्यामुळे भारताने एकाच वेळी अमेरिका, रशिया, चीन, इराण आणि आखाती देशांशी संवाद ठेवण्याची आपली 'बहुआयामी कूटनीती' दाखवून दिली. रशियासाठी ब्रिक्स म्हणजे पश्चिमी निर्बंधांच्या दबावातून पर्यायी आर्थिक व राजनैतिक मार्ग. चीनसाठी हा अमेरिकन वर्चस्वाला आव्हान देणाऱ्या व्यापक जागतिक व्यवस्थेचा मंच. इराणसाठी निर्बंधांपासून मुक्त आर्थिक व राजनैतिक सहकार्याची संधी. इजिप्त आणि इथिओपियासाठी आफ्रिकेतील आर्थिक व राजनैतिक प्रभाव वाढवण्याचा मार्ग. इंडोनेशियासाठी आशियातील मोठ्या विकसनशील अर्थव्यवस्थांना जोडणारे व्यासपीठ. यूएई आणि सौदी अरेबियासाठी पश्चिम व पूर्व अशा दोन्ही शक्तिकेंद्रांशी संबंध राखण्याचे धोरणात्मक व्यासपीठ. म्हणजेच प्रत्येक देश ब्रिक्सकडे आपल्या राष्ट्रीय हिताच्या चष्म्यातून पाहत आहे. म्हणूनच भारताची आणि इतर देशांची भूमिका एकसारखी नाही. साम्य एवढेच की सर्वांना अधिक न्याय्य जागतिक व्यवस्था, आर्थिक सहकार्य आणि विकसनशील देशांचा आवाज वाढवायचा आहे. मात्र भारताला चीनचे वर्चस्व नको आहे; चीनला ब्रिक्सचे आर्थिक सामर्थ्य अधिक व्यापक करायचे आहे; रशियाला पश्चिमी दबावाला उत्तर द्यायचे आहे; इराणला निर्बंधांच्या कचाट्यातून मार्ग हवा आहे; आखाती देशांना आपले ऊर्जा व व्यापार हित सुरक्षित ठेवायचे आहे. त्यामुळे ब्रिक्स हा एकसंध 'पश्चिमविरोधी गट' आहे, असा निष्कर्ष काढणे चुकीचे ठरेल. मध्यपूर्वेतील युद्धाच्या प्रश्नावरही सदस्य राष्ट्रांमध्ये मतभेद असतानाच संयम आणि संवादाचे आवाहन करणारे संयुक्त निवेदन काढण्यात आले, हे त्याचेच उदाहरण आहे. भारतासाठी परिषदेतून काही ठोस संधी नक्कीच निर्माण झाल्या आहेत. स्थानिक चलनातील व्यापार आणि सीमापार पेमेंट व्यवस्था मजबूत झाल्यास डॉलरवरील अवलंबित्व कमी करण्याचा मार्ग खुला होऊ शकतो. स्टार्टअप, MSME, डिजिटल शेती, आरोग्य, कौशल्य, महिला उद्योजकता आणि तंत्रज्ञान सहकार्य वाढल्यास भारतीय उद्योगांना नवीन बाजारपेठा मिळू शकतात. भारताने २०३० पर्यंतच्या BRICS Economic Partnership Strategy पुढे नेण्यात नेतृत्व केले आहे. पण डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या दृष्टिकोनातून या परिषदेचे मूल्यमापन करताना केवळ भारताचा जागतिक डंका पुरेसा नाही. डॉ. बाबासाहेबांसाठी राष्ट्राची प्रतिष्ठा ही केवळ लष्करी शक्ती, परकीय गुंतवणूक किंवा जागतिक परिषदांतील छायाचित्रांवर ठरत नव्हती. लोकशाही, सामाजिक न्याय, समानता, मानवी प्रतिष्ठा आणि वंचितांच्या अधिकारांवर राष्ट्राची खरी ताकद उभी राहते. त्यामुळे ब्रिक्सच्या घोषणापत्रात 'inclusive growth', मानवाधिकार, वंशभेदाविरोध, महिलांचा सहभाग आणि विकसनशील देशांचे प्रतिनिधित्व यांचा उल्लेख स्वागतार्ह असला तरी भारताने हा आरसा स्वतःकडेही वळवला पाहिजे. घोषणापत्रात वंशभेद, धार्मिक भेदभाव, द्वेषपूर्ण भाषण आणि सामाजिक बहिष्काराविरोधात भूमिका घेतली आहे. जगाला बहुध्रुवीय व्यवस्था देण्याची मागणी करणाऱ्या भारताने स्वतःच्या समाजातही बहुजनांना समान संधी दिली आहे का? हा प्रश्न टाळता येणार नाही. संयुक्त राष्ट्रांच्या सुरक्षा परिषदेत विकसनशील देशांना प्रतिनिधित्व मिळावे, अशी मागणी योग्यच; पण भारतातील संसद, प्रशासन, न्यायव्यवस्था, शिक्षण, उद्योग आणि माध्यमांमध्ये सामाजिक प्रतिनिधित्व किती आहे, याचेही आत्मपरीक्षण झाले पाहिजे. ब्रिक्सने 'Global South'चा आवाज वाढविण्याचे ठरवले आहे. डॉ. बाबासाहेबांच्या विचाराने पाहिले तर ग्लोबल साउथचा अर्थ फक्त राष्ट्रांचा समूह नसून त्या राष्ट्रांतील शेवटच्या माणसाचा आवाज असला पाहिजे. गरीब, दलित, आदिवासी, महिला, कामगार, अल्पसंख्याक, शेतकरी आणि वंचित यांच्यापर्यंत विकास पोहोचला नाही, तर बहुध्रुवीय जग हे केवळ नव्या सत्ताधीशांचे जग ठरेल. म्हणून ब्रिक्स परिषद भारतासाठी राजनैतिक यश असू शकते; परंतु ते यश जनतेच्या जीवनात उतरले तरच त्याला ऐतिहासिक अर्थ प्राप्त होईल. जगाच्या सत्तासमीकरणात भारताचा आवाज मोठा होत असताना भारतातील बहुजनांचा आवाजही मोठा झाला पाहिजे. डॉ. बाबासाहेबांच्या संविधानवादी दृष्टिकोनातून पाहता खरी जागतिक शक्ती तीच - जी स्वतःच्या नागरिकांना स्वातंत्र्य, समानता, बंधुता आणि न्याय देते आणि त्याच मूल्यांचा आग्रह जगासमोर धरते. ब्रिक्सची खरी कसोटी घोषणापत्रात नाही; त्या घोषणांमुळे जगातील आणि भारतातील सर्वसामान्य माणसाच्या आयुष्यात किती बदल घडतो, यात आहे. हा लेख सध्याच्या २०२६ ब्रिक्स घोषणापत्रातील मुद्द्यांवर आधारित आहे; विशेषतः भारताच्या अध्यक्षतेचे फलित, बहुध्रुवीयता, ग्लोबल साउथ, आर्थिक सहकार्य आणि सामाजिक समावेशन यांचा डॉ. बाबासाहेबांच्या संविधानवादी विचारांशी संबंध जोडला आहे.●●

राजस्थान सहल-३

पर्यटन देश समजून घेण्याचा प्रयत्न..!

पर्यटन म्हणजे हौस नाही. मजा नाही. चौकटीबाहेर पडून देश, समाज समजून घेण्याचा प्रयत्न. समृद्ध सृष्टी, माणूस, त्याची भाषा, संस्कृती समजून घेण्याचा प्रयत्न. किल्ले, स्मारके, भग्नावशेष इतिहासाची पाने डोळ्यांसमोर उलगडतात. जंगलातून निसर्गाची ताकद जाणवते. पर्वत, नद्या, समुद्र, वाळवंट आणि माणूस. या साऱ्यांतून भारताचा विशाल भूगोल अनुभवता येतो. भाषा वेगळी, वेश वेगळा, खाण्यापिण्याच्या पद्धती वेगळ्या, मात्र माणुसकीची भाषा एक. हीच भारताच्या ‘विविधतेतील एकते’ ची खरी अनुभूती. या जाणिवेतून ‘पर्यटन’ हे नवे सदर!

-संपादक

गुलाबी शहर जयपूर, रंगांमध्ये जपलेला राजस आत्मा

राजस्थानची विस्तीर्ण भूमी. पसरलेल्या अरवली पर्वतरांगा. त्यांच्या कुशीत वसलेले जयपूर. हे शहर केवळ राजधानी नाही! ती एक जिवंत संस्कृती आहे. जयपूरकडे पाहताना डोळ्यांना गुलाबी रंग दिसतो. मनाला जाणवतो. तो इतिहासाचा, शौर्याचा आणि सौंदर्याचा रंग. जयपूर हे शहर नाही; ती एक भावना आहे. जी पाहणाऱ्याच्या मनात कायमची उतरते. आमची बस आठ पदरी मार्गे जयपूरमध्ये प्रवेश करते. दोन्ही बाजूला दिसतात गुलाबी रंगाच्या शिस्तबद्ध इमारती, रुंद रस्ते, राजस वास्तू आपले स्वागत करतात. हा गुलाबी रंग केवळ सौंदर्यापुरता मर्यादित नाही. तो पाहुणचाराचा, आपुलकीचा आणि सुसंस्कृतपणाचा प्रतिक आहे. जयपूर पाहताना जाणवते. इथे दगड बोलतात. भिंती कथा सांगतात. इतिहास संवाद साधतो. मात्र वर्तमानात खड्यांचे रस्ते, बेशिस्त वाहतूक. धुळांनी माखलेले वाहतूक तळ. माणसांची आणि वाहनांची गर्दी नियंत्रित करण्यात प्रशासनाला आलेले अपयश खूपते. नियोजनबद्ध शहर म्हणताना अडखळावे लागते. याकडे सरकारला लक्ष देण्याची गरज आहे.

१७२७ साली महाराजा सवाई जयसिंग दुसरे यांनी जयपूरची स्थापना केली. भारतातील पहिले नियोजित शहर म्हणून जयपूरची ओळख आहे. त्या काळात शहर उभारताना केवळ राजकीय गरजांचा विचार झाला नाही. तर हवामान, सुरक्षा, व्यापार आणि लोकजीवन यांचा सखोल अभ्यास करण्यात आला. सरळ रस्ते. विभागलेली बाजारपेठ. मजबूत तटबंदी. या सगळ्यांतून राजाच्या वैज्ञानिक आणि प्रशासकीय बुद्धिमत्तेचा प्रत्यय येतो. १८७६ साली इंग्लंडच्या युवराजाच्या स्वागतासाठी संपूर्ण शहर गुलाबी रंगाने रंगवण्यात आले. त्या दिवसापासून गुलाबी रंग जयपूरची ओळख बनला. हा रंग इथे आजही नियमाने जपला जातो. कारण जयपूरकरांना आपली ओळख प्रिय आहे. जयपूरचे नाव घेताच डोळ्यांसमोर उभे राहते ते हवामहल. मधमाश्यांच्या पोळ्या सारखी रचना आहे. असंख्य छोट्या खिडक्या आहेत. नाजूक जाळ्या आहेत. ही वास्तू सौंदर्याचा उत्कृष्ट नमुना आहे. हवामहल पाहताना केवळ सौंदर्य नाही, तर एक वेदनाही जाणवते. या खिडक्यांतून राजघराण्यातील स्त्रिया बाहेरचे जग पाहत असत. स्वतः न दिसता. हवामहल म्हणजे त्या काळातील स्त्रीजीवनाचे मूक प्रतिक आहे. वाऱ्याशी संवाद साधणारी ही इमारत आजही भूतकाळाच्या भावना जपून उभी आहे. जयपूरच्या मध्यभागी उभा असलेला सिटी पॅलेस म्हणजे राजपूत वैभवाचे हृदय. मुघल आणि राजपूत स्थापत्य शैलीचे सुंदर मिश्रण असलेला हा प्रासाद. सत्ता आणि संस्कृती यांचा समतोल दाखवतो. विशाल अंगणे. भव्य दरबार. नाजूक चित्रकला. या सगळ्यांतून एका समृद्ध परंपरेचे दर्शन घडते. चंद्रमहल आणि मुबारक महल या इमारती केवळ राजघराण्याची निवासस्थाने नव्हती. ती कला, संगीत आणि साहित्याची केंद्रे होती. इथे उभे राहिले की जाणवते. सत्ता ही केवळ ताकदीची नसते; ती संस्कृतीचीही असते.

जयपूरपासून काही अंतरावर उभा असलेला आमेर किल्ला म्हणजे राजपूत शौर्याचा अभिमान. डोंगरावर उभा असलेला हा किल्ला, खाली पसरलेल्या मावठा सरोवरासह विलक्षण भव्य दिसतो. किल्ल्यात प्रवेश करताच इतिहास आपल्याला वेढून टाकतो. शीश महलमधील आरशांची नक्षी दिव्याच्या एका ज्योतीत हजारो ताऱ्यांसारखी चमकते. युद्ध आणि सौंदर्य, ताकद आणि नजाकत या विरोधी भावनांचा संगम आमेर किल्ल्यात अनुभवायला मिळतो. नाहारगड आणि जयगड हे जयपूरचे मौन पहारेकरी आहेत. नाहारगडावरून संध्याकाळी दिसणारे गुलाबी दिव्यांत न्हालेले जयपूर. मनात कायमचे कोरले जाते. जयगडातील विशाल जयवाना तोफ त्या काळातील सैन्य शक्तीची साक्ष देते. हे किल्ले केवळ संरक्षणासाठी नव्हते. ते जयपूरच्या आत्मविश्वासाचे प्रतिक होते. आजही ते शहरावर पहारा देत असल्यासारखे भासतात. जयपूरचे जिवंत हृदय बाजारपेठा आहेत. त्यामध्ये शहराचा खरा श्वास जाणवतो. जोहरी बाजार, बापू बाजार, त्रिपोलिया बाजार इथे फिरताना राजस्थानची रंगीत संस्कृती डोळ्यांत भरते. कुंदन दागिने, लाखेच्या बांगड्या, बांधणीची वस्त्रे, निळ्या मातीची भांडी या सगळ्यांत जयपूरचे सौंदर्य बोलके होते. जयपूर रजई विशेष प्रसिद्ध आहे. कपडे स्वस्त आहेत. ऑटोरिक्षा परवडणारी आहे. इथल्या व्यापाऱ्यांच्या बोलण्यात आपुलकी आहे. सौद्यांतही माणुसकी आहे. बाजारपेठ केवळ व्यवहाराची जागा नाही. ती संवादाची, संस्कृतीची मैफल आहे. आधुनिकतेच्या झंझावातातही जयपूर आपली ओळख जपून आहे. नवे आणि जुने, परंपरा आणि प्रगतीचा समतोल इथे सहज दिसतो. जयपूर आपल्याला शिकवते की विकास म्हणजे मुळे तोडणे नव्हे, तर त्यांना जपून पुढे जाणे होय. जयपूरहून परतताना, प्रवाशाच्या बॅगेत आठवणी असतात. पण मनात एक वेगळाच रंग उतरलेला असतो. गुलाबी. हा रंग डोळ्यांत नाही, तर अंतःकरणात साठतो. गुलाबी शहर जयपूर. जिथे इतिहास रंगांमध्ये बोलतो. अन् माणुसकी दगडांत जपली जाते.●●

पर्यटन

भूपेंद्र गणवीर
9850031019

माणूस लवकरच पृथ्वीवरील दुसऱ्या क्रमांकाचा बुद्धिमान जीव ठरेल का?

हजारो वर्षांपासून माणूस स्वतःला पृथ्वीवरील सर्वात बुद्धिमान जीव मानत आला आहे. माणूस सर्वात वेगवान किंवा सर्वात शक्तिशाली नसला, तरी त्याच्याकडे विचार करण्याची विलक्षण क्षमता आहे. भाषेची निर्मिती, गणित, विज्ञान, औषधनिर्मिती, शहरे, अवकाश संशोधन आणि अणूच्या रचनेचा शोध यामुळे मानवाने पृथ्वीवर वर्चस्व मिळवले. मानवी बुद्धिमत्ताच आपल्या सभ्यतेची खरी ताकद ठरली. मात्र आता या सर्वोच्च स्थानाला प्रथमच गंभीर आव्हान निर्माण झाले आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता अर्थात AI आता केवळ गणित करणारे संगणकीय साधन राहिलेले नाही. ती लेखन, भाषांतर, प्रोग्रामिंग, संशोधन, वैद्यकीय प्रतिमांचे विश्लेषण आणि तर्काधारित प्रश्नांची उत्तरे देऊ शकते. बुद्धिबळ, डेटा विश्लेषण आणि नमुना ओळखण्यासारख्या अनेक क्षेत्रांत मशीनने माणसाला मागे टाकले आहे. तरीही सर्वसाधारण बुद्धिमत्तेत नवीन परिस्थिती समजून घेणे, अनुभवाचा वेगवेगळ्या क्षेत्रांत वापर करणे आणि सामाजिक संदर्भ जाणणे, माणूस अजूनही पुढे आहे. पण हा फरक किती काळ टिकेल? AI मानवी पातळीवरील सर्वसाधारण बुद्धिमत्तेपर्यंत पोहोचली तर ती तेथेच थांबेल असे मानण्याचे कारण नाही. उलट, मशीनकडे काही अशा क्षमता आहेत ज्या मानवी मेंदूकडे नाहीत. पहिली क्षमता म्हणजे प्रचंड वेग. मानवी मेंदू अत्यंत गुंतागुंतीचा असला तरी त्याची जैविक गती मर्यादित आहे. संगणकीय प्रणाली मात्र प्रचंड वेगाने गणना करू शकतात. भविष्यात AI मानवी दर्जाची विचारशक्ती विकसित करू शकली, तर तीच प्रक्रिया माणसापेक्षा अनेक पटींनी वेगाने करू शकते. वैज्ञानिक संशोधनासाठी माणसाला सहा महिने लागले तर AI काही दिवसांत हजारो संशोधनपत्रे तपासून प्रयोगांचे विश्लेषण करू शकते. मशीन झोपत नाही, थकत नाही आणि कंटाळत नाही. दुसरी क्षमता म्हणजे कॉपी करण्याची शक्ती. एक विलक्षण बुद्धिमान माणूस तयार होण्यासाठी अनेक वर्षांचे शिक्षण आणि अनुभव आवश्यक असतात. आइन्स्टाईनच्या मृत्यूनंतर त्याच्यासारखे हजारो आइन्स्टाईन निर्माण करता आले नाहीत. पण उत्कृष्ट AI ची हजारो किंवा लाखो डिजिटल प्रती तयार करणे शक्य आहे. एका AI ने शोधलेली सुधारणा इतर सर्व प्रणालींमध्ये लागू करता येऊ शकते. त्यामुळे बुद्धिमत्ता दुर्मिळ संसाधन राहणार नाही. तिसरी क्षमता म्हणजे जलद स्व-सुधारणा. मानवी बुद्धिमत्ता जैविक उत्क्रांतीतून आली असून त्यासाठी हजारो-लाखो वर्षे लागली. AI मात्र नवीन चिप्स, अल्गोरिदम, प्रशिक्षणपद्धती आणि संगणकीय शक्तीमुळे काही महिन्यांत किंवा वर्षांत सुधारू शकते. मानवी मेंदूची जैविक सुधारणा अनेक पिढ्यांचा विषय आहे; AI ची पुढची आवृत्ती तुलनेने अल्पकाळात तयार होऊ शकते. चौथी क्षमता म्हणजे प्रचंड स्मरणशक्ती. माणूस माहिती विसरतो, तपशील गोंधळतो आणि उपलब्ध ज्ञानाचा अत्यंत छोटा भागच आत्मसात करू शकतो. कोणताही डॉक्टर सर्व वैद्यकीय साहित्य वाचू शकत नाही, कोणताही वकील सर्व न्यायनिर्णय लक्षात ठेवू शकत नाही. मशीन मात्र प्रचंड प्रमाणात माहिती साठवून ती क्षणार्धात शोधू शकते. त्या माहितीवर तर्क करण्याची क्षमताही वाढली तर AI ज्ञानाच्या बाबतीत कोणत्याही एका माणसापेक्षा प्रचंड पुढे जाऊ शकते. पाचवी क्षमता म्हणजे विचारातील सातत्य. माणूस भावना, पूर्वग्रह, अहंकार, भीती, सामाजिक ओळख आणि वैयक्तिक स्वार्थामुळे प्रभावित होतो. AI मध्येही चुका आणि पूर्वग्रह असू शकतात; मात्र तिच्या कामगिरीची चाचणी घेता येते, परिणाम मोजता येतात आणि प्रणाली सुधारता येते. भविष्यात AI एकाच वेळी असंख्य शक्यता तपासून विविध पुराव्यांचे विश्लेषण करू शकते. सहावी आणि सर्वात महत्त्वाची शक्यता म्हणजे स्वतःची सुधारित आवृत्ती तयार करण्यात मदत करणे. एखादी AI स्वतःसारख्या प्रणालींची कामगिरी तपासू शकली, सुधारित अल्गोरिदम तयार करू शकली आणि त्यातील सर्वोत्तम पद्धत निवडू शकली, तर बुद्धिमत्तेच्या स्व-सुधारणेचे वेगवान चक्र निर्माण होऊ शकते. चांगली AI आणखी चांगली AI तयार करण्यास मदत करेल आणि त्यातून सुधारणा आणखी वेगाने होऊ शकतील. या सहा क्षमता, वेग, कॉपी करण्याची शक्ती, जलद सुधारणा, मोठी स्मरणशक्ती, सातत्यपूर्ण विचार आणि स्व-सुधारणा, एकत्र आल्या तर परिणाम केवळ “चांगला संगणक” एवढाच राहणार नाही. विज्ञान, वैद्यक, तंत्रज्ञान, अर्थशास्त्र आणि संशोधनातील सर्वोत्तम मानवी तज्ज्ञांनाही मागे टाकणारी प्रणाली निर्माण होऊ शकते. अशा बुद्धिमत्तेला सुपर इंटेलिजन्स म्हटले जाते. ती पुढील पाच वर्षांत येईल की पन्नास वर्षांनी, हे आज निश्चित सांगता येत नाही. सामान्यज्ञान, सामाजिक समज, सर्जनशीलता आणि वास्तव जगातील अनुभव यांसारख्या मानवी क्षमतांची पूर्ण नक्कल करणे अजूनही कठीण आहे. त्यामुळे भविष्याबाबत अतिआत्मविश्वास योग्य नाही. पण मानव ही बुद्धिमत्तेची अंतिम अवस्था आहे असे मानण्याचेही कारण नाही. मानवी मेंदू उत्क्रांतीने तयार झाला; तो विज्ञान, अंतराळ संशोधन किंवा AI निर्माण करण्यासाठी विकसित झालेला नव्हता. त्याच्या मर्यादा जैविक आहेत. मशीनच्या मर्यादा मात्र तंत्रज्ञानासोबत बदलू शकतात. म्हणून भविष्यातील खरा प्रश्न “AI माणसाइतकी बुद्धिमान होईल का?” एवढाच नसणार. प्रश्न कदाचित असा असेल - AI माणसापेक्षा किती अधिक बुद्धिमान होऊ शकते? मानवजात आजपर्यंत अशा जगात राहिली आहे, जिथे पृथ्वीवरील सर्वात सक्षम बुद्धिमत्ता मानवी होती. आपल्यापेक्षा अधिक बुद्धिमान अस्तित्वासोबत जगण्याचा अनुभव आपल्याला नाही. म्हणूनच जर कधी मशीनने मानवी बुद्धिमत्तेला पूर्णपणे मागे टाकले, तर तो केवळ तंत्रज्ञानातील आणखी एक टप्पा नसेल. तो मानवी इतिहासातील एका युगाचा शेवट असू शकतो आणि कदाचित त्या दिवशी मानवाला एक अस्वस्थ करणारी जाणीव होईल - आपण पृथ्वीवरील बुद्धिमत्तेची अंतिम आवृत्ती नव्हतो. आपण कदाचित त्या बुद्धिमत्तेची पहिली अशी आवृत्ती होतो, जी स्वतःपेक्षा अधिक बुद्धिमान गोष्ट निर्माण करू शकली.●●

जयंत रामटेके
मो. 97736 90698

तरुणाईची जागृती आणि लोकशाहीचे भविष्य...

आजची तरुणाई शिक्षण, रोजगार, परीक्षा आणि सामाजिक न्यायाच्या प्रश्नांवर आवाज उठवत आहे. NEETसारख्या स्पर्धात्मक परीक्षांमधील गैरप्रकार, पेपरफुटी, भरती प्रक्रियेतील विलंब आणि बेरोजगारी यामुळे युवकांमध्ये अस्वस्थता वाढत आहे. ही अस्वस्थता दडपण्यापेक्षा तिची कारणे समजून घेणे आवश्यक आहे. शिक्षणाचे महत्त्व कमी करण्याऐवजी सरकारी शिक्षणव्यवस्था अधिक सक्षम करणे गरजेचे आहे. प्रत्येक विद्यार्थ्याला गुणवत्तापूर्ण शिक्षण मिळाले पाहिजे. त्याचप्रमाणे सरकारी नोकरीच्या भरती प्रक्रिया पारदर्शक आणि वेळेत पूर्ण झाल्या पाहिजेत. वर्षानुवर्षे परीक्षा देऊनही नियुक्तीची प्रतिक्षा करणाऱ्या युवकांचा प्रश्न गंभीर आहे. लोकशाहीत सरकारच्या कल्याणकारी कामांमध्ये उणीवा आढळल्यास त्या निदर्शनास आणून देणे हा जनतेचा अधिकार आहे. अशावेळी सरकारने तात्काळ संवाद साधून समस्या सोडविण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. आंदोलन शांततामय असणे आवश्यक आहे; त्याचबरोबर आंदोलनाची वेळेत दखल घेणे ही सरकारचीही जबाबदारी आहे. सरकारी किंवा सार्वजनिक संपत्तीचे नुकसान करणे योग्य नाही. कारण ती संपत्ती प्रत्यक्षात जनतेचीच असते. त्यामुळे आंदोलन करताना लोकशाही मूल्ये आणि सार्वजनिक हित यांची जपणूक झाली पाहिजे. आज संविधानाच्या मूल्यांचे संरक्षण करण्यासाठी तरुण पिढीची भूमिका अत्यंत महत्त्वाची आहे. प्रश्न विचारणारी, अन्यायाविरोधात उभी राहणारी आणि संविधानावर विश्वास ठेवणारी तरुणाई हीच लोकशाहीची खरी ताकद आहे. ‘हम करे सो कायदा’ ही मानसिकता कोणत्याही सत्तेला लोकशाहीपासून हुकूमशाहीकडे घेऊन जाऊ शकते. सत्ता बदलणे हा लोकशाहीचा एक भाग आहे; परंतु त्यापेक्षा महत्त्वाचे म्हणजे सत्तेवर संविधानाचे नियंत्रण कायम ठेवणे. भारताचे स्वातंत्र्य असंख्य लोकांच्या बलिदानातून मिळाले आहे. ते केवळ राजकीय स्वातंत्र्य म्हणून न पाहता समानता, स्वातंत्र्य, बंधुता आणि न्याय या संविधानिक मूल्यांच्या माध्यमातून अधिक मजबूत करणे आवश्यक आहे. लोकशाही वाचवायची असेल तर सरकारने जनतेशी संवाद साधला पाहिजे आणि जनतेनेही संविधानिक व शांततामय मार्गाचा अवलंब केला पाहिजे. लोकशाही ही केवळ मतदानाची प्रक्रिया नाही; ती प्रश्न विचारण्याचा, असहमती व्यक्त करण्याचा आणि सत्तेला उत्तरदायी बनविण्याचा अधिकार आहे. हा अधिकार सुरक्षित राहिला तरच देशाचे स्वातंत्र्य खऱ्या अर्थाने सुरक्षित राहील.●●

विद्या व्यासंग

प्राचार्य भाऊ वासनिक
9423606064

वाचकांचे विचारपिठ
बहुजन सौरभ

दि. 21 ऑगस्ट च्या अंकातील 2 उत्कृष्ट लेख

आम्ही पण पोहोचलो पण दरवाजा उघडा ठेवला का?
दिमागी नक्षल शिवी की धमकी

पहिल्या लेखाच्या लेखिका - नेहा गोडघाटे आपले खुप खुप अभिनंदन. एका पिढीने शाळेच्या दारापर्यंत पोहोचण्यासाठी संघर्ष केला. दुसऱ्या पिढीने महाविद्यालय गाठले. तिसरी पिढी सरकारी कार्यालये, विद्यापिठे, बॅंका, न्यायव्यवस्था, आणि उद्योग क्षेत्रात पोहोचली. आज त्याच प्रवासातुन आलेली पुढची पिढी परदेशी विद्यापिठात शिक्षण घेते, तंत्रज्ञानाच्या नव्या क्षेत्रात काम करते, जगभर प्रवास करते, हा बदल लहान नाही. ही एका विलक्षण सामाजिक परिवर्तनाची फलश्रृती आहे. ही निर्मिती योगायोगाने झाली नाही. तिच्यामागे महात्मा फुले यांचा शिक्षणासाठीचा संघर्ष आहे, सावित्रीबाई फुले यांच्या शाळेच्या पायऱ्या आहेत, राजर्षी शाहू महाराजांचे सामाजिक न्याय आहे आणि डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी निर्माण केलेली घटनात्मक वाट आहे.
दुसऱ्या लेखाचे लेखक - भुपेंद्र गणवीर, आपलेही खुप खुप अभिनंदन.
सत्तेपुढे शहाणपण चालत नाही. तिच्यापुढे सत्याचा आवाज क्षीण होतो. प्रश्न विचारणाऱ्याला संशयाच्या नजरेने पाहिले जाते. विरोध करणाऱ्याला गुन्हेगार ठरविण्याचा प्रयत्न होतो. दिमागी नक्षल म्हणजे कोण? जो सत्तेला प्रश्न विचारतो? अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवतो? शिक्षण, रोजगार आणि सामाजिक समानतेची मागणी करतो? शेतकऱ्याच्या प्रश्नांसाठी रस्त्यावर ऊतरतो? विद्यार्थ्यांच्या भवितव्यासाठी आंदोलन करतो? सत्तेच्या चुकीच्या निर्णयावर टीका करतो? आजच्या लोकशाहीत मोदी सरकार दोनदा आंदोलनापुढे झूकले. पहिल्यांदा शेतकरी आंदोलनाने झुकविले. तीन कृषी कायदे रद्द करावे लागले. दुसऱ्यांदा विद्यार्थ्यांच्या प्रश्नावर सरकारला झुकावे लागले. शिक्षण मंत्र्याचा राजीनामा घ्यावा लागला. या दोन्ही घटना बोलक्या आहेत. आंदोलनात आंदोलकांच्या हातात शस्त्र नव्हती तर डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे फोटो होते. कारण डॉ.आंबेडकर म्हणजे अहिंसा, करुणा, समता होय. न्यायाची मागणी होय. शेवटी सरकारला झुकावे लागले. यातुन एक संदेश मिळतो, सत्ता कितीही मोठी असली तरी संघटित, शांततामय संघर्षापुढे नमते घ्यावे लागते. हा एकदा दोन्ही लेखकांचे अभिनंदन!●●

–नरेश दयाराम मेश्राम

हिंदु राष्ट्राचा पुरस्कार व प्रयत्नशील असलेली किंवा त्यासाठीच उगम पावलेली संघटना आरएसएसचे सुप्रीमो श्री. भागवत यांनी आपल्या बहुचर्चित अमेरिका भेटीत वक्तव्य दिले की : ‘भारताला हिंदू राष्ट्र घोषित करता येणार नाही. भारत बुद्धाचा देश आहे आणि शांती अपेक्षित आहे व अपेक्षाकृत शांती आहे. बाकी देश बुद्धाचे देश नाही आहेत, त्यामुळे ते युद्धाची भाषा बोलतात.

भारत बुद्धाचा देश
सावध, बुद्धाचे हिंदुकरण करण्याचा प्रयत्न

आम्हाला खून खराबा नको आहे, शांती हवी आहे. कारण हा बुद्धाचा देश आहे. रक्षणार्थ शस्त्र असणे आवश्यक आहे व आहेत परंतु त्याचा दुरुपयोग केला नाही.’ या वक्तव्याबरोबरच नागपुरात विश्व हिंदू परिषदेकडून श्रीकृष्ण जन्माष्टमी आणि संघाच्या शंभर वर्षांच्या निमित्ताने भव्य रथरॅली काढण्यात आली. या रॅलीत प्रथमच तथागत बुद्ध आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमा असलेले रथ सहभागी करण्यात आले. हे घटनाक्रम सहजगत्या घडले आहेत असे म्हणणे कठीण आहे. देशातील बदलती सामाजिक व राजकीय परिस्थिती लक्षात घेऊन मार्ग बदलण्याचा, मात्र ध्येय कायम ठेवण्याचा प्रयत्न यात दिसतो. हिंदू राष्ट्राच्या घोषणेला काही काळ विराम देऊन भारताला बुद्धाचा देश म्हणून मांडत बुद्धाच्या विचारांचे हिंदूकरण करण्याचा प्रयत्न होऊ शकतो, अशी शंका निर्माण होते. त्यामुळे आंबेडकरी बौद्धांनी या वैचारिक प्रक्रियेबाबत सजग राहणे गरजेचे आहे. हा संघर्ष केवळ राजकीय नसून वैचारिक आणि बौद्धिक आहे. आगामी जनगणनेच्या पार्श्वभूमीवर बौद्ध धर्मीयांची स्वतंत्र ओळख आणि जनसंख्या याबाबतही जागरूकता आवश्यक आहे. आंबेडकरी संघटनांनी आपापसातील मतभेद बाजूला ठेवून जनगणनेत धर्माची योग्य नोंद करण्याबाबत समाजात प्रबोधन करणे गरजेचे आहे. २०१४ पासून भाजपाची केंद्रात तसेच अनेक राज्यांत सत्ता आहे. भाजपा ही संघाची राजकीय शाखा मानली जाते. हिंदुत्वाचा अजेंडा पुढे नेण्याच्या प्रक्रियेत धर्म, जात, हिंदू-मुस्लिम आणि भारत-पाकिस्तान यांसारखे भावनिक मुद्दे सातत्याने चर्चेत आणले जात असल्याची टीका केली जाते. त्याचवेळी रोजगार, शिक्षण, आरोग्य, आर्थिक विकास, सामाजिक सौहार्द आणि संविधानिक मूल्ये यांसारख्या प्रश्नांवरही जनतेचे लक्ष केंद्रित झाले आहे. विरोध करणाऱ्यांना देशद्रोही किंवा हिंदूविरोधी ठरविण्याच्या प्रवृत्तीवरही प्रश्न उपस्थित केले जात आहेत. मनुस्मृतीसह काही धार्मिक ग्रंथांतील जातीय आणि स्त्रीविषयक विचारांवर देशभरात आक्षेप घेतले जात आहेत. संस्कृत श्लोक किंवा धार्मिक ग्रंथांतील विधानांचे सोयीस्कर अर्थ लावण्याच्या प्रयत्नांवरही प्रश्न उपस्थित होतात. दुसरीकडे ‘गौमाता’चा राजकीय वापर आणि गोमांस निर्याती संदर्भातील विरोधाभास यावरही चर्चा होत आहे. सावरकरांनीही गायीला उपयुक्त पशू मानले, मात्र माता किंवा देवता मानले नाही, असे स्पष्ट केले होते. प्राचीन भारतीय इतिहासाबाबतही सावरकरांनी आपल्या सहा सोनेरी पाने या ग्रंथात पुराणकालीन कथांवर दंतकथा, दैवीकरण आणि लाक्षणिक वर्णनांची पुटे चढल्याचे नमूद केले आहे. इतिहासाची शास्त्रीय मांडणी करण्यासाठी स्थळ, काळ आणि उपलब्ध पुरावे महत्त्वाचे असल्याचे त्यांनी सांगितले. त्यामुळे बुद्धकाळापासून भारतीय इतिहास अधिक स्पष्टपणे मांडता येतो, असेही त्यांनी नमूद केले आहे. आज देशातील विविध आंदोलनांमध्ये संविधान, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे छायाचित्र, निळे ध्वज आणि पंचशील ध्वज दिसून येतात. दलित, मागासवर्गीय आणि वंचित समाजातील मोठा वर्ग डॉ. बाबासाहेब, संविधान आणि तथागत बुद्ध यांच्या समता, स्वातंत्र्य, बंधुता, सामाजिक न्याय, शांतता आणि अहिंसेच्या विचारांकडे आकर्षित होत असल्याचे चित्र दिसते. त्यामुळे आगामी जनगणनेत बौद्ध धर्मीयांची संख्या वाढण्याची शक्यता व्यक्त केली जात आहे. बौद्ध धर्म स्वीकारल्यानंतर आरक्षण आणि सामाजिक योजनांच्या लाभाबाबत अनेक गैरसमज पसरलेले आहेत. अनुसूचित जातींसाठीचे आरक्षण हे धर्मापेक्षा संबंधित घटनात्मक यादीतील जातीय स्थितीशी जोडलेले असल्याने पूर्वाश्रमीच्या जातीची नोंदही महत्त्वाची ठरते. त्यामुळे धर्माची नोंद करताना वस्तुस्थिती आणि उपलब्ध कायदेशीर तरतुदी समजून घेणे आवश्यक आहे. आरक्षण ही भीक नसून सामाजिक न्याय आणि प्रतिनिधित्वाचे घटनात्मक साधन आहे, ही भूमिका समाजाने लक्षात ठेवणे गरजेचे आहे. महाराष्ट्रातील आंबेडकरी जनतेसमोर त्यामुळे मोठे आव्हान आहे. आपापसातील मतभेद आणि अहंकार बाजूला ठेवून संघटितपणे वैचारिक प्रबोधन करणे आवश्यक आहे. बुद्धाच्या विचारांचे हिंदुकरण होऊ नये, त्याचप्रमाणे बुद्धाला कोणत्याही एका धार्मिक चौकटीत बंदिस्त न करता त्यांचा समता, प्रज्ञा, करुणा आणि विवेकाचा संदेश समाजापर्यंत पोहोचवणे हीच खरी जबाबदारी आहे. महाराष्ट्रातील आंबेडकरी जनते समोर खूप मोठे आव्हान आहे. आपसी मतभेद, अहंकार याला मूठमाती देऊन सांघिक कार्य केले तर आगामी जनगणनेत बौद्धांच्या संख्येत लक्षणीय वाढ निश्चित होऊ शकते. 2011 च्या जनगणनेत देशात बौद्धांची जनसंख्या 1 कोटी पण नाही आहे ही संख्या आगामी जनगणनेत निश्चितच 5 कोटी पेक्षा जास्त होऊ शकते. एक गोष्ट लक्षात ठेवावी लागणार आहे की आरक्षण सुविधा या सूची मधे निर्दिष्ट जाती आधारित आहेत. त्यामुळे आरक्षण सुविधा अबाधित ठेवण्यासाठी पूर्वाश्रमीच्या जातीचा उल्लेख करणे अनिवार्य आहे. तसेही आरक्षण हे भीख नसून लोक संख्येच्या प्रमाणात सामाजिक न्याय व अधिकार आहे आणि समाजाला याची गरज आहे. विनाकारण पूर्वाश्रमीची जातीचा उल्लेख करू नये किंवा त्याची गरज नाही आहे यावर दिव्य ज्ञान देऊ नये.●●

लक्ष्मण बोरकर
मो. 7709318607

15 September 2026 page 03_Layout 1 14-09-2026 05:11 PM Page 1

भारतीय मुस्लीम तरुणांपर्यंत लिंगभावाधारित न्यायदृष्टीचा विस्तार

पुरोगामी-सुधारणावादी कार्यकर्त्यांचे राहुल गांधी यांना खुले पत्र

प्रिय राहुल गांधीजी,

पुण्यातील जेन झी मधील तरुणींच्या मेळाव्यात आपण केलेल्या अभूतपूर्व आणि प्रेरणादायी भाषणाबद्दल आपले मनःपूर्वक अभिनंदन! पुरुषसत्ताक व्यवस्था मोडून काढण्याचे आणि समाजातील संस्थात्मक पुरुषवर्चस्वाला आव्हान देण्याचे आपले स्पष्ट आवाहन देशभरातील असंख्य तरुणींच्या मनाला भिडले आहे. मनुस्मृतीने स्त्रीला मुलगी, बहीण, पत्नी किंवा आई अशा कोणत्याही भूमिकेत असली तरी आयुष्यभर पुरुषावर अवलंबून राहण्यास भाग पाडले, याकडे आपण स्पष्टपणे लक्ष वेधले. हा केवळ एका ग्रंथाचा प्रश्न नसून, पिढ्यानपिढ्या लाखो तरुणी ज्या वास्तवाविरुद्ध संघर्ष करत आल्या आहेत, त्याचे आपण ठामपणे शब्दांकन केले आहे. पुरुषप्रधान आणि रूढीवादी समाजव्यवस्थेत संस्थात्मक विषमता कायम असेल, तर खरी स्वातंत्र्याची भावना आणि समानता शक्य नाही, ही जाणीव आपल्या वक्तव्यातून ठळकपणे समोर आली. लिंगभावाधारित न्यायाची व्याप्ती मुस्लीम सुधारक आणि पुरोगामी कार्यकर्ते म्हणून आम्ही आपणास आवाहन करू इच्छितो की, भारतीय राज्यघटनेनुसार सन्मान, प्रतिष्ठा आणि समान नागरिकत्वासाठी संघर्ष करणाऱ्या धाडसी मुस्लीम महिलांच्या लढ्याकडे आपण गांभीर्याने पाहावे. न्याय, समता आणि मानवी प्रतिष्ठेची मूल्ये कुराणच्या मूलभूत शिकवणीतही दिसून येतात. पुरुषसत्ता ही कोणत्याही एका जात, धर्म किंवा समाजापुरती मर्यादित नाही. हिंदू समाजासह विविध समाजांमध्ये रूढीवादी पुरुषवर्चस्वाविरुद्ध संघर्ष सुरू असताना भारतीय मुस्लीम महिला आणि तरुणाईही समानतेसाठी आवाज उठवत आहेत. त्यामुळे समाजसुधारणेचा लढा सर्व समुदायांमध्ये समानपणे पुढे जाणे आवश्यक आहे. आज भीती, द्वेष आणि समाजात फूट पाडणाऱ्या राजकारणामुळे भारतीय मुस्लीम समाजात असुरक्षिततेची भावना वाढली आहे. अल्पसंख्याकांचे हक्क आणि संरक्षण यासाठी सांप्रदायिक शक्तींविरुद्ध संघर्ष आवश्यक आहेच; परंतु त्याचवेळी मुस्लीम समाजातील लिंगन्याय आणि सामाजिक सुधारणांचे प्रश्नही पुढे आणणे गरजेचे आहे. या प्रश्नांवर स्पष्ट, निर्भय आणि घटनात्मक भूमिकेतून बोलण्याची वेळ आली आहे. अस्मितेच्या राजकारणापेक्षा घटनात्मक अधिकार गेल्या अनेक दशकांपासून ऑल इंडिया मुस्लीम पर्सनल लॉ बोर्डासारख्या रूढीवादी संस्था आणि पुरुषप्रधान संघटना स्वतःला मुस्लीम अस्मितेचे प्रतिनिधी मानत आल्या आहेत. स्त्री-पुरुष समानता आणि लिंगभावाधारित न्यायाच्या दिशेने होणाऱ्या सुधारणांना काही वेळा त्यांच्याकडून विरोध झाला आहे. महिलांच्या वैयक्तिक आणि सामाजिक जीवनावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी प्रतिगामी विचारांचा आधार घेतला जातो. अल्पसंख्याकांच्या धार्मिक स्वातंत्र्याचे संरक्षण करताना महिलांच्या समानतेशी संबंधित घटनात्मक मूल्यांकडे दुर्लक्ष करता येणार नाही. राज्यघटनेची कलमे १४ ते २१ समानता, स्वातंत्र्य, भेदभावापासून संरक्षण आणि मानवी प्रतिष्ठेची हमी देतात. ही मूल्ये कोणत्याही धर्माच्या किंवा समुदायाच्या महिलांसाठी कमी-अधिक असू शकत नाहीत. धार्मिक स्वातंत्र्य आणि अल्पसंख्याकांचे अधिकार जपतानाच महिलांच्या घटनात्मक अधिकारांचेही संरक्षण झाले पाहिजे. संविधान हेच सर्व नागरिकांच्या समान अधिकारांचे सर्वोच्च अधिष्ठान आहे. सांप्रदायिक कोंडीतून मुक्तताभारतीय मुस्लीम तरुण, विशेषतः तरुणी, पुरुषसत्ताक नियंत्रणाविरुद्ध सुरू असलेल्या व्यापक सामाजिक परिवर्तनापासून स्वतःला दूर ठेवू इच्छित नाहीत. मात्र, मुस्लीम समाजातील रूढीवादी आणि कर्मठ शक्तींमुळे हिंदुत्ववादी शक्तींना संपूर्ण मुस्लीम समाजाला मागास, सुधारणाविरोधी आणि स्त्रीविरोधी ठरवण्याची संधी मिळते. ही परिस्थिती बदलण्यासाठी मुस्लीम समाजातील पुरोगामी, धर्मनिरपेक्ष आणि घटनात्मक मूल्यांवर विश्वास ठेवणाऱ्या आवाजांना पुढे आणणे गरजेचे आहे. समाजसुधारणा ही कोणत्याही एका समुदायाची कमजोरी नसून लोकशाही बळकट करण्याची प्रक्रिया आहे. मुस्लीम महिलांना समान अधिकार मिळणे हा केवळ महिलांचा प्रश्न नसून संपूर्ण भारतीय लोकशाहीच्या प्रगतीचा प्रश्न आहे. लिंगभाव न्यायासाठी सुधारणांचा जाहीरनामा मुस्लीम सत्यशोधक मंडळ (MSM), भारतीय मुस्लीम महिला आंदोलन (BMMA), इंडियन मुस्लिम्स फॉर सेक्युलर डेमोक्रसी (IMSD) यांसारख्या संघटना आणि सामाजिक कार्यकर्ते गेल्या अनेक वर्षांपासून या प्रश्नांवर सातत्याने आवाज उठवत आहेत. त्यांच्या प्रमुख मागण्या पुढीलप्रमाणे आहेत - • बहुपत्नीत्वाविरुद्ध प्रभावी कायदेशीर संरक्षण मिळावे. • निकाह हलाला आणि मुता विवाह यांसारख्या भेदभावपूर्ण प्रथांचा अंत करावा. • तिहेरी तलाकविरोधी कायदेशीर संरक्षण कायम ठेवून महिलांच्या सन्मानाचे आणि प्रतिष्ठेचे रक्षण अधिक प्रभावी करावे. • कुटुंबातील महिलांना समान वारसाहक्क मिळावा आणि त्यांचे आर्थिक स्वावलंबन सुनिश्चित करावे. • महिलांच्या विवाहाचे कायदेशीर वय १८ वर्षे काटेकोरपणे लागू करून बालविवाह रोखावेत. • महिलांच्या जननेंद्रिय विच्छेदनाची (FGM) प्रथा बंद करून त्यांच्या शारीरिक स्वायत्ततेचे संरक्षण करावे. • धार्मिक स्थळांमध्ये महिलांना समान प्रवेशाचा अधिकार मिळावा आणि मशिदींमध्ये प्रवेश करून नमाज अदा करण्याचे स्वातंत्र्य असावे. • घटस्फोट, पोटगी आणि मुलांचा ताबा या संदर्भात न्याय्य, समानतावादी आणि महिलांच्या हिताचे कायदेशीर संरक्षण निर्माण करावे. समान नागरिकत्वासाठी पुढाकार. राहुलजी, पुरुषसत्ता ही केवळ एखाद्या विशिष्ट समाजातील समस्या नाही. ती जिथे जिथे अस्तित्वात आहे, तिथे तिच्याविरुद्ध घटनात्मक मूल्यांच्या आधारे संघर्ष करणे आवश्यक आहे. समाजसुधारणेची प्रक्रिया निवडक न राहता सर्व समुदायांमध्ये समानपणे पुढे गेली पाहिजे. तरुण मुस्लीम महिला आणि पुरुषही धर्मगुरूंच्या नियंत्रणापलीकडे जाऊन आधुनिक, धर्मनिरपेक्ष, समतावादी आणि संविधाननिष्ठ भारताच्या उभारणीत योगदान देऊ इच्छितात. इतर सर्व भारतीय महिलांप्रमाणेच मुस्लीम महिलांनाही कायद्याच्या दृष्टीने समान अधिकार मिळणे हा त्यांचा घटनात्मक हक्क आहे. आपण आपल्या राष्ट्रीय विचारपीठाच्या माध्यमातून भारतीय मुस्लीम तरुणांशी थेट संवाद साधावा आणि लिंगभावाधारित न्यायासाठी संघर्ष करणाऱ्या सुधारक, पुरोगामी आवाजांना बळ द्यावे, असे आम्ही आवाहन करतो. मुस्लीम समाजातूनच समानता, न्याय आणि सुधारणेसाठी पुढे येणाऱ्या आवाजांना मान्यता मिळणे ही काळाची गरज आहे. संविधानाशी एकनिष्ठ राहून आणि त्यावरील दृढ विश्वास व्यक्त करत. • शमसुद्दिन तांबोळी - मुस्लीम सत्यशोधक मंडळ. • जावेद आनंद आणि फिरोज मिठीबोरवाला - इंडियन मुस्लिम्स फॉर सेक्युलर डेमोक्रसी, • झाकिया सोमन आणि नूरजहाँ सफिया नियाझ - भारतीय मुस्लीम महिला आंदोलन• बदर सईद.●●

डॉ. शमसुद्दिन तांबोळी
मो. ९८२२६७९३९१

वेळ निसटून जाते...

अनंतायन

ॲड. अनंत खेळकर
मो. 9370061677

राख की कई परतों के नीचे तक देखा पर, अफसोस वो गुरुर, वो रुतबा, वो पद कहीं नजर नहीं आया जो सारी उम्र ओढ़े बैठे थे... आयुष्य जगताना आपण कितीतरी गोष्टींचा अभिमान बाळगतो. पैसा, पद, प्रतिष्ठा, अधिकार, मान-सन्मान... आणि कधी कधी तर या गोष्टीच आपली ओळख आहेत, असा गैरसमज करून घेतो. त्यांच्यासाठी धावतो, झगडतो, नाती दूर करतो आणि स्वतःलाच मोठऽ समजत राहतो. पण एकदा या जीवनाचा प्रवास संपला की? तेव्हा ना पद सोबत येते, ना पैसा. ना अधिकाराची खुर्ची, ना प्रसिद्धीची झूल. कालपर्यंत ज्यांच्यासमोर आपला शब्द अंतिम होता, त्यांनाही आपण आठवणीत उरतो. शेवटी माणसाच्या हातात उरतात ती केवळ त्याने केलेली माणुसकीची कामे आणि लोकांच्या मनात त्याने निर्माण केलेली आपुलकी. म्हणूनच वाटते, आपण आयुष्यभर काय मिळवले यापेक्षा आपण आयुष्यभरात कोणाची मने जिंकली हे अधिक महत्त्वाचे आहे. गुरुर असेल तर तो आपल्या चांगुलपणाचा असावा. रुतबा असेल तर तो आपल्या माणुसकीचा असावा आणि पद असेल तर त्याचा उपयोग इतरांना उभे करण्यासाठी व्हावा. कारण शेवटी राखेच्या त्या शांत थरांखाली प्रत्येकाचा अहंकार समान होतो. तिथे कोण मोठे, कोण लहान, कोण अधिकारी आणि कोण सामान्य - याचा हिशेब राहत नाही. म्हणून आज आपण जिवंत आहोत, श्वास घेतो आहोत, आपल्या माणसांमध्ये आहोत... तोपर्यंत थोडे प्रेम देऊया, थोडे हसू वाटूया आणि शक्य असेल तिथे कुणाचे तरी दुःख हलके करूया. कारण आयुष्य संपल्यानंतर आपला रुतबा नाही, तर आपल्या आठवणी जिवंत राहतात आणि त्या आठवणी किती सुंदर असतील, हे ठरवण्याची संधी आज आपल्या हातात आहे.●●

बहुजन सौरभ

जातीचे उपवर्गीकरण
बहुजनांच्या विकासाचा मार्ग की आपसातील संघर्षाचे हत्यार?

हल्ली भारतात अंधश्रद्धा, अविद्या आणि निष्क्रिय परावलंबित्वाला खतपाणी घालणारी मानसिकता मोठ्या प्रमाणात वाढताना दिसते. देव, दैव आणि काल्पनिक धार्मिक कल्पनांच्या आधारावर स्वतःचा विकास करण्याऐवजी नियतीवर अवलंबून राहणारा मोठा समाज तयार झाला आहे. या मानसिकतेचा परिणाम सामाजिक, राजकीय, सांस्कृतिक, शैक्षणिक आणि आर्थिक क्षेत्रांवर झाला आहे. भारतीय संत, महापुरुष आणि समाजसुधारकांनी दिलेले विवेकाचे संस्कार विसरून मनुवादी कर्मकांडाच्या जाळ्यात अडकण्यामुळे बहुजन समाजाचा विकास खुंटला आहे. धोंड्याच्या आणि श्रावणाच्या महिन्यातील व्रत-वैकल्ये, पूजा-अर्चा, निरर्थक धार्मिक विधी आणि विविध कर्मकांडांतून मोठे अर्थोत्पादन होते; मात्र त्याचा आर्थिक लाभ समाजातील श्रम करणाऱ्या घटकांना किती मिळतो, हा प्रश्न विचारण्याची गरज आहे. उपवास, कर्मकांड आणि अंधश्रद्धेच्या ओझ्याखाली सामान्य माणूस आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत होत असतानाच त्याच्या जन्मापासून मृत्यूपर्यंतच्या अनेक धार्मिक विधींमधून दुसऱ्यांचे अर्थोत्पादन सुरू राहते. त्यामुळे बहुजन समाजाने आपल्या श्रमाचे, बुद्धीचे आणि ज्ञानाचे मूल्य ओळखणे आवश्यक आहे. भारतीय समाजातील अनेक जातींची निर्मिती त्यांच्या पारंपरिक व्यवसायांच्या ओळखीशी जोडली गेली. सुतार, लोहार, चांभार, कुणबी, तेली, माळी, कुंभार, सोनार, शिंपी, गवळी, धनगर, कोष्टी, महार, मांग तसेच गोंड, भिल्ल, कोरकू आणि इतर आदिवासी समाज हे भारतीय उत्पादन व्यवस्थेतील महत्त्वाचे श्रमजीवी घटक होते. दगडावर कलाकृती करणारा वडार आणि मंगलकार्यांत वाद्य वाजविणारे मांग यांसारख्या समाजघटकांनीही आपल्या कौशल्यातून समाजजीवन समृद्ध केले. कालचे हे हातकौशल्य आजच्या भाषेत पाहिले तर तंत्रज्ञान, अभियांत्रिकी आणि कौशल्याधारित व्यवसायांची प्राथमिक रूपे होती. मात्र जातीय श्रेष्ठ-कनिष्ठतेच्या मनुवादी व्यवस्थेने या श्रमाला प्रतिष्ठा न देता अनेक समाजघटकांना शिक्षण आणि ज्ञानापासून दूर ठेवले. परिणामी कौशल्य असतानाही आधुनिक शिक्षणाची दारे बंद राहिली. स्वातंत्र्यानंतर भारतीय संविधानाने या ऐतिहासिक अन्यायावर मात करण्याचा मार्ग दाखविला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी शिक्षण, प्रतिनिधित्व आणि सामाजिक न्यायाला केंद्रस्थानी ठेवून वंचित समाजघटकांच्या प्रगतीसाठी घटनात्मक संरक्षण दिले. अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त व भटक्या जमाती, इतर मागासवर्गीय आणि इतर वंचित घटकांना शिक्षण, रोजगार आणि प्रतिनिधित्वाच्या माध्यमातून विकासाची संधी मिळावी, हा सामाजिक न्यायाचा मूलभूत उद्देश आहे.मात्र आज आरक्षणाच्या प्रश्नाकडे केवळ जातीय स्पर्धेच्या नजरेने पाहण्याची प्रवृत्ती वाढत आहे. कोणाचा वाटा कोण घेत आहे, कोणाचे आरक्षण कोण हिरावून घेत आहे, या प्रश्नांवर बहुजन समाज आपसात संघर्ष करीत राहिला, तर त्याचा फायदा कोणाला होतो, याचा विचार करणे आवश्यक आहे. आरक्षणाचा उद्देश ऐतिहासिक सामाजिक आणि शैक्षणिक मागासलेपणातून वंचित समाजघटकांना संधी देणे हा आहे. त्यामुळे आरक्षणाबरोबरच शिक्षण, कौशल्य, गुणवत्ता आणि आर्थिक स्वावलंबन यांनाही समान महत्त्व दिले पाहिजे. आजचा तरुण इंजिनियर, डॉक्टर, वकील, शिक्षक, तंत्रज्ञ किंवा उद्योजक होऊ शकतो; परंतु त्यासाठी केवळ जातीय ओळख पुरेशी नाही. शिक्षण, कौशल्य, बौद्धिक क्षमता आणि कठोर परिश्रम आवश्यक आहेत. कालचे सुतार, लोहार, कुंभार, माळी, तेली, गवळी, चांभार, मांग, महार, धनगर, कोष्टी, गोंड, गोवारी आणि इतर श्रमजीवी समाजघटक कौशल्यवान होते. आज त्यांच्या पुढील पिढीने त्या कौशल्याला आधुनिक शिक्षण आणि तंत्रज्ञानाची जोड देणे ही काळाची गरज आहे. गौतम बुद्धांनी अविद्येला दुःखाच्या मुळाशी मानले. क्रांतिसूर्य महात्मा ज्योतिराव फुले यांनी ‘विद्येविना मती गेली, मतीविना नीती गेली...’ असे सांगत शिक्षणाचे महत्त्व अधोरेखित केले. राष्ट्रसंत गाडगेबाबांनी अंधश्रद्धा, कर्मकांड आणि सामाजिक अज्ञानाविरुद्ध जनजागृती केली. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्पष्ट संदेश दिला, “शिका, संघटित व्हा आणि संघर्ष करा.” फुले, शाहू महाराज, आंबेडकर, पेरियार, नारायण गुरु, संत कबीर आणि बुद्ध यांच्या विचारांचा केंद्रबिंदू माणसाला अज्ञानातून बाहेर काढणे हा होता; जातीय अहंकार निर्माण करणे नव्हे. त्यामुळे बहुजन समाजाने जातींच्या भिंती उंच करण्याऐवजी शिक्षणाच्या भिंती पाडल्या पाहिजेत. मुलांना उत्तम शिक्षण, तंत्रज्ञान, कौशल्य आणि रोजगाराच्या संधी मिळवून देणे हीच खरी सामाजिक क्रांती आहे. उपवर्गीकरणाच्या प्रश्नावर चर्चा आवश्यक आहे; परंतु ती आपसातील वैरात बदलता कामा नये. एका बहुजन समाजाने दुसऱ्या बहुजन समाजाचा शत्रू बनणे ही सामाजिक न्यायाची दिशा नाही. आरक्षण कोणाचेही वैयक्तिक मालमत्ता नसून ऐतिहासिक विषमता दूर करण्यासाठीची घटनात्मक व्यवस्था आहे. तिचा लाभ अधिकाधिक वंचितांपर्यंत पोहोचविण्याचा मार्ग शोधला पाहिजे. बहुजन समाजाने “आपले आरक्षण कोण घेत आहे?” यापेक्षा “आपली मुले किती शिकली? किती तंत्रज्ञ, अधिकारी आणि उद्योजक झाली?” हा प्रश्न विचारला पाहिजे. जातीच्या नावावर अभिमान बाळगण्यापेक्षा ज्ञान, कौशल्य आणि मानवतेचा अभिमान बाळगला पाहिजे. अज्ञान, अविद्या आणि अंधश्रद्धेमुळे बहुजन समाज आपसात झगडत राहिला, तर सामाजिक न्यायाचे स्वप्न अपूर्णच राहील. म्हणून जातीय संघर्ष नव्हे, तर शिक्षण, संघटन, वैज्ञानिक दृष्टिकोन, कौशल्यविकास आणि घटनात्मक हक्कांची जाणीव हीच पुढील पिढीची खरी दिशा असली पाहिजे. बहुजन समाजाने एकमेकांच्या विरोधात उभे राहण्याऐवजी एकत्र येऊन ज्ञान आणि विकासाच्या दिशेने वाटचाल केली, तरच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे समताधिष्ठित भारताचे स्वप्न साकार होईल.●●

अनिरुद्ध शेवाळे
9823368332

उपवर्गिकरणामागची मानसिकता

अनुसूचित जातीच्या उपवर्गीकरणाचा ऐतिहासिक संदर्भ अनुसूचित जातीच्या उपवर्गीकरणाच्या मागणीला जवळजवळ साडेसात दशकांनंतर सुरुवात झाली. या मागणीमुळे आजपर्यंतच्या सांघिकतेला आणि बंधुभावाला काही प्रमाणात तडा गेला. पिढ्यानपिढ्या एकमेकांचे शेजारी म्हणून राहिलेले आणि बंधू म्हणून वावरणारे समाजघटक आज एकमेकांचेच नव्हे, तर एकमेकांच्या महामानवांच्या विचारांनाही पायदळी तुडवण्यास सज्ज झाले आहेत. विचारांचे हे युद्ध झेंड्यांच्या रंगापर्यंत गेले आणि सर्वच जण जणू माकडाप्रमाणे आपला खेळ दाखवू लागले. यातून बंधुभाव तर तुटलाच; पण बोलण्यातली आणि वागण्यातली सम्यकताही लोप पावली. मात्र, या वादामुळे एक चांगली गोष्ट घडली. ज्याला आपण बंधुभाव म्हणत होतो, त्याचा इतिहास तपासण्याचा योग माझ्यासह संशोधक आणि विचारवंतांना आला. या वादाचे मूळ केवळ आजच्या राजकारणात शोधणे पुरेसे नाही. महाराष्ट्रातील अस्पृश्य समाजांच्या पारंपरिक गावगाड्यातील भूमिका, वतनव्यवस्था, सामाजिक प्रतिष्ठेतील फरक आणि परस्पर संबंध यांचा इतिहास तपासणे आवश्यक आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या लेखनातून तत्कालीन महार समाजाला मिळालेल्या काही पारंपरिक हक्कांचा आणि जबाबदाऱ्यांचा संदर्भ आढळतो. मुंगी-पैठण येथे महारांना मिळालेल्या बावन्न हक्कांच्या सनदेचा उल्लेखही त्यांच्या लेखनात आहे. या हक्कांमध्ये गावकीतील विविध जबाबदाऱ्या, वतनाशी संबंधित अधिकार आणि सामाजिक कर्तव्यांचा समावेश होता. मात्र, या व्यवस्थेमुळे इतर अस्पृश्य समाजांच्या मनात निर्माण झालेली वंचिततेची भावना आणि असमानतेचा अनुभव यांचाही स्वतंत्रपणे विचार करणे आवश्यक आहे. गावगाड्यातील कामांची विभागणी केवळ आर्थिक स्वरूपाची नव्हती; तिच्यामध्ये सामाजिक प्रतिष्ठेची उतरंडही निर्माण झाली होती. महारांकडे निरोप पोहोचवणे, गावाच्या हद्दीची देखरेख, गावकीतील काही कामे आणि विवादांच्या संदर्भातील जबाबदाऱ्या असत. याउलट मातंग समाजाला पारंपरिकरीत्या वेगळ्या प्रकारची कामे सोपविली जात. त्यामुळे एका समाजाला मिळालेला अधिकार दुसऱ्या समाजाला स्वतःच्या वंचिततेचे प्रतिक वाटणे स्वाभाविक होते. आजच्या उपवर्गीकरणाच्या प्रश्नाकडे पाहताना या ऐतिहासिक मानसिकतेचाही अभ्यास करणे आवश्यक आहे. ब्रिटिश काळात शिक्षणाच्या संधी उपलब्ध झाल्यानंतर महार समाजातील अनेकांनी शिक्षण आणि सरकारी नोकरीकडे वळण्यास सुरुवात केली. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी शिक्षण, संघटन आणि संघर्षाचा मार्ग दाखविल्याने सामाजिक परिवर्तनाची प्रक्रिया अधिक वेगाने पुढे गेली. मात्र, या परिवर्तनाचा लाभ सर्वच अनुसूचित जातींना समान प्रमाणात मिळाला नाही, अशी भावना काही समाजघटकांमध्ये निर्माण झाली. पुढे ही भावना सामाजिक आणि राजकीय मागण्यांच्या रूपाने व्यक्त झाली. १९४१ मध्ये देवीदासराव नामदेवराव कांबळे यांनी डॉ. आंबेडकरांना लिहिलेल्या पत्राचा संदर्भ या चर्चेत महत्त्वाचा ठरतो. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर : लेखन आणि भाषणे, खंड २० मध्ये समाविष्ट असलेल्या या पत्रात महार समाजातील पुढे गेलेल्या घटकांविषयी इतर अस्पृश्य समाजांना समान संधी मिळत नसल्याची तक्रार करण्यात आली होती. या पत्रातील आरोप आजच्या उपवर्गीकरणाच्या चर्चेशी काही प्रमाणात साधर्म्य दाखवतात. यावरून अनुसूचित जातींमधील प्रतिनिधित्व, संधींचे वितरण आणि नेतृत्व याबाबतचे प्रश्न नवीन नसून त्यांना ऐतिहासिक पार्श्वभूमी आहे, हे स्पष्ट होते. मात्र, इतिहासाचा अभ्यास करताना एखाद्या व्यक्तीच्या किंवा काही घटनांच्या आधारे संपूर्ण समाजाला एका मानसिकतेत बांधणे योग्य ठरणार नाही. मातंग समाजातील अनेकांनी सामाजिक परिवर्तनाच्या विविध चळवळींमध्ये योगदान दिले आहे. त्याचप्रमाणे महार-बौद्ध समाजातीलही सर्व व्यक्तींची भूमिका एकसारखी राहिलेली नाही. अण्णाभाऊ साठे, डॉ. आंबेडकर आणि विविध दलित चळवळींतील संबंधांचा अभ्यास भावनिक आरोपांपेक्षा ऐतिहासिक संदर्भ, उपलब्ध दस्तऐवज आणि त्या काळातील राजकीय परिस्थिती लक्षात घेऊन करणे आवश्यक आहे. आज उपवर्गीकरणाच्या मागणीमागे केवळ ऐतिहासिक राग किंवा परस्पर द्वेष आहे, असे सरसकट म्हणणेही योग्य नाही. प्रतिनिधित्वाचा अभाव, शासकीय योजनांचा असमान लाभ, आरक्षणातील अंतर्गत विषमता आणि सामाजिक-आर्थिक मागासलेपण यांसारखे प्रश्नही त्यामागे असू शकतात. त्यामुळे उपवर्गीकरणाचा प्रश्न भावनिक संघर्ष न बनविता आकडेवारी, सामाजिक न्याय, घटनात्मक तत्त्वे आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या समतावादी दृष्टिकोनातून तपासला पाहिजे. उपवर्गीकरणामुळे अनुसूचित जातींची एकजूट कमकुवत होणार नाही, याची काळजी घेतानाच एखाद्या घटकाला प्रत्यक्षात संधी कमी मिळत असल्यास त्यावर उपाय शोधणेही आवश्यक आहे. डॉ. बाबासाहेबांनी दिलेला मार्ग हा एका समाजाचा नव्हे, तर सर्व वंचितांच्या मुक्तीचा मार्ग होता. त्यामुळे इतिहासातील कटुता पुढच्या पिढ्यांच्या नात्यांमध्ये उतरविण्याऐवजी त्या इतिहासातून सामाजिक समतेचा धडा घेणे अधिक महत्त्वाचे आहे. जो समाज पिढ्यानपिढ्या दुसऱ्यांच्याच पायाचा दास होत आलेला आहे, तो समाज पिढ्यानपिढ्या आजच्या बौद्धांशेजारी राहूनसुद्धा, ज्याला रंग नाही पण गुण आला नाही, तो बौद्धांचा व बौद्धांच्या बापाचा कधी होईल का? हाही एक प्रश्न आहे. याचा विचार मी करण्याऐवजी हा लेख वाचणाऱ्यांनीच स्वतःच्या मनाला विचारूनच करावा, असे मलातरी वाटते. कोणाला काय वाटते हा ज्याचा त्याचा प्रश्न असला तरी, मनाला व प्रज्ञेला काय वाटते हेच आजतरी खरे आहे.●●

दीपक गायकवाड
मो. 97650 46493

प्रकाशमान महाराष्ट्राचा पाया आणि अभियांत्रिकीचा महामेरू
सर मोक्षगुंडम विश्वेश्वरैया

अभियांत्रिकीचे आद्यप्रणेते, भारतरत्न सर मोक्षगुंडम विश्वेश्वरैया यांच्या जयंतीनिमित्त दरवर्षी 15 सप्टेंबर हा दिवस 'अभियंता दिन' म्हणून अत्यंत आदराने आणि उत्साहाने साजरा केला जातो. आधुनिक भारताच्या उभारणीत आणि पायाभूत सुविधांच्या तांत्रिक विकासात अभियंत्यांचे योगदान अतुलनीय राहिले आहे. सर विश्वेश्वरैया यांनी केवळ बंधारे, सिंचन योजना किंवा औद्योगिक प्रकल्प उभारले नाहीत, तर भारताला तांत्रिकदृष्ट्या आत्मनिर्भर बनवण्याचा मजबूत आणि दूरदृष्टीचा पाया घातला. त्यांचे शिस्तबद्ध जीवन, कामाप्रती असलेली अगाध निष्ठा, अचूकता आणि नाविन्यपूर्ण विचार आजही प्रत्येक अभियंत्यासाठी ऊर्जेचा स्त्रोत आहेत. कृष्णाराजा सागर धरणाची निर्मिती असो किंवा त्यांनी शोधून काढलेली ऑटोमॅटिक फ्लड गेट्सची रचना असो, त्यांच्या प्रत्येक कार्यात बुद्धिमत्ता आणि देशप्रेमाचा अद्वितीय संगम दिसून येतो. 'नियोजन करा किंवा नष्ट व्हा' हा त्यांनी दिलेला मंत्र आजच्या आधुनिक काळातही तितकाच दिशादर्शक ठरत आहे. सर विश्वेश्वरैया यांच्या याच महान विचारांचा वारसा पुढे चालवत आज महाराष्ट्र राज्य आपल्या ऊर्जा आणि वीज क्षेत्रात अभूतपूर्व प्रगती करत आहे. कोणत्याही राज्याच्या औद्योगिक, कृषी आणि सामाजिक विकासाचा मूळ पाठीचा कणा म्हणजे तेथील मजबूत आणि अखंड वीज यंत्रणा होय. महाराष्ट्राने आज आपल्या ऊर्जा क्षेत्रात आमूलाग्र आणि सकारात्मक बदल घडवून आणले आहेत. पारंपारिक कोळशावर आधारित औष्णिक ऊर्जेवरच केवळ अवलंबून न राहता राज्याने आता हरित आणि अक्षय ऊर्जेकडे (रिन्यूएबल एनर्जी) अत्यंत वेगाने पावले टाकली आहेत. सौर ऊर्जा, पवन ऊर्जा आणि जलविद्युत प्रकल्पांच्या विस्तारामुळे राज्याची एकूण वीज निर्मिती क्षमता दरवर्षी एका नव्या उंचावर पोहोचत आहे. मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना आणि पीएम-कुसुम योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीमुळे आज राज्यातील बळीराजाला दिवसा आणि पूर्ण दाबाने वीज उपलब्ध होत आहे, ज्यामुळे ग्रामीण भागातील अर्थकारणाला नवी गती मिळाली आहे.

आधुनिक तंत्रज्ञानाचा स्वीकार करण्यात महाराष्ट्राची वीज यंत्रणा नेहमीच देशात आघाडीवर राहिली आहे. वीज वितरण प्रणाली अधिक सक्षम, पारदर्शक आणि ग्राहककेंद्री बनवण्यासाठी स्मार्ट ग्री , सब-स्टेशन्सचे ऑटोमेशन आणि प्रगत डिजिटल नेटवर्कचा वापर केला जात आहे. यामुळे विजेची तांत्रिक गळती कमी करण्यात आणि ग्राहकांना जलद व तत्पर सेवा देण्यात मोठे यश आले आहे. औद्योगिकीकरणात देशाचे नेतृत्व करणाऱ्या महाराष्ट्रात 24 तास अखंड आणि उच्च दर्जाचा वीज पुरवठा सुनिश्चित करण्यासाठी वीज क्षेत्रातील अभियंते आणि कर्मचारी अहोरात्र मेहनत घेत आहेत. नैसर्गिक आपत्ती, अतिवृष्टी किंवा कठीण भौगोलिक परिस्थितीचा सामना करत काही तासांत वीज पुरवठा पूर्ववत करणारे हे तंत्रज्ञ खऱ्या अर्थाने या प्रकाशमान महाराष्ट्राचे मूक नायक आहेत. सर मोक्षगुंडम विश्वेश्वरैया यांनी पाहिलेले तांत्रिकदृष्ट्या सक्षम आणि स्वावलंबी भारताचे स्वप्न आज महाराष्ट्राच्या वीज क्षेत्रातील या धोरणात्मक वाटचालीतून साकार होताना दिसत आहे. हरित आणि शाश्वत ऊर्जेचे ध्येय गाठत राज्याला ऊर्जेच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण बनवणारा हा प्रवास अत्यंत अभिमानास्पद आहे. अभियंता दिनाच्या या शुभ औचित्यावर, सर विश्वेश्वरैया यांच्या महान कार्याला विनम्र अभिवादन करत आणि महाराष्ट्राला प्रगतीच्या प्रकाशाने उजळवणाऱ्या सर्व अभियंत्यांच्या योगदानाचा मनापासून गौरव करत, आपण अधिक सक्षम आणि समृद्ध महाराष्ट्र घडवण्याचा संकल्प करूया.●●

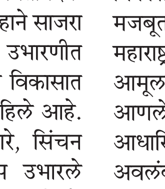

योगेश विटनकर
मो. 78757 61032

तथागत बुद्धांच्या धम्मात जीवकाचे महत्त्व

बौद्ध धम्माचा विचार केला तर तो केवळ ध्यान, प्रार्थना किंवा वैयक्तिक मुक्तीपुरता मर्यादित नाही. मैत्री, करुणा, सेवा आणि मानवकल्याण ही बुद्धांच्या धम्माची मूलभूत मूल्ये आहेत. या मूल्यांचे प्रत्यक्ष जीवनातील सुंदर उदाहरण म्हणजे जीवक. ते प्राचीन भारतातील प्रसिद्ध वैद्य होते आणि तथागत बुद्धांचे तसेच भिक्खू संघाचे सेवाभावी वैद्य म्हणून त्यांचे नाव बौद्ध साहित्यात आदराने घेतले जाते. जीवकांचे महत्त्व केवळ ते बुद्धांचे वैद्य होते म्हणून नाही, तर आरोग्यसेवा ही मानवसेवा आहे आणि मानवसेवा ही धम्माचरणाचीच एक अभिव्यक्ती आहे, हा संदेश त्यांच्या जीवनातून मिळतो. जीवक कोमारभच्च हे अत्यंत कुशल वैद्य म्हणून प्रसिद्ध होते. त्यांनी वैद्यकशास्त्राचे शिक्षण घेतले आणि आपल्या ज्ञानाचा उपयोग गरजू रुग्णांच्या उपचारासाठी केला. त्यांच्या वैद्यकीय कौशल्यामुळे राजघराण्यापासून सामान्य लोकांपर्यंत अनेकांना आरोग्यसेवा मिळाली. जीवकांचा संबंध मगधचा राजा बिंबिसार आणि पुढे त्याचा पुत्र अजातशत्रू यांच्या दरबाराशी होता. ते तथागत बुद्धांचेही वैद्य होते. बुद्ध आणि भिक्खू संघाच्या आरोग्याची काळजी त्यांनी अत्यंत श्रद्धेने आणि सेवाभावाने घेतली. तथागत बुद्ध आणि जीवक यांचे नाते अतूट होते. जीवक बुद्धांच्या धम्माने प्रभावित झाले होते. त्यांनी बुद्धांना केवळ आध्यात्मिक गुरु म्हणून पाहिले नाही, तर त्यांच्या सहवासातून मानवी जीवनातील दुःख समजून घेण्याची आणि ते कमी करण्याची प्रेरणा घेतली. बुद्धांचा धम्म सांगतो की जीवनात दुःख आहे आणि त्या दुःखातून मुक्त होण्यासाठी योग्य मार्गाचा अवलंब केला पाहिजे. जीवकांनी या तत्त्वाचा आपल्या क्षेत्रात अर्थ लावला, रुग्णाच्या शारीरिक वेदना कमी करणे ही सुद्धा करुणेचीच कृती आहे. म्हणूनच जीवकांचे जीवन आपल्याला धम्माचा महत्त्वाचा पैलू शिकवते. धम्म हा केवळ बोलण्याचा विषय नाही; तो कृतीत उतरवण्याचा मार्ग आहे. वैद्य म्हणून जीवकांनी रुग्णांची सेवा केली. त्यांच्या सेवेमागे केवळ व्यवसाय किंवा आर्थिक लाभ नव्हता, तर मानवी दुःख कमी करण्याची भावना होती. बुद्धांच्या शिकवणीत करुणा म्हणजे दुसऱ्याच्या दुःखाची जाणीव होऊन ते दुःख कमी करण्यासाठी प्रयत्न करणे. जीवकांचे वैद्यकीय कार्य या करुणेचे प्रत्यक्ष उदाहरण मानता येते.बौद्ध विनयपिटकात आजारी भिक्खूंच्या सेवेला विशेष महत्त्व दिले आहे. एका प्रसंगात आजारी भिक्खूची सेवा करण्यासाठी कोणी नसल्याचे लक्षात आल्यानंतर बुद्धांनी स्वतः त्याची सेवा केली. त्यांनी संघाला आजारी व्यक्तीची सेवा करण्याचा संदेश दिला. यातून धम्माचे अत्यंत प्रभावी तत्त्व समोर येते, आजारी आणि दुःखी व्यक्तीची सेवा करणे म्हणजे बुद्धांच्या सेवेसमान आहे. या विचाराने जीवकांच्या सेवाभावाला अधिक व्यापक अर्थ प्राप्त होतो. जीवकांनी बुद्ध आणि भिक्खू संघासाठी आम्रवन अर्पण केले होते. हे स्थान बुद्धांच्या वास्तव्याशी आणि धम्मदेशनेशी संबंधित महत्त्वाचे ठिकाण बनले. बौद्ध धम्मातील दानाची संकल्पना केवळ पैसा देण्यापुरती मर्यादित नाही. आपली संपत्ती, वेळ, ज्ञान, कौशल्य आणि श्रम समाजाच्या कल्याणासाठी देणे हेसुद्धा दानच आहे. जीवकांनी आपले वैद्यकीय ज्ञान आणि संपत्ती धम्माच्या कार्यासाठी वापरली. त्यामुळे त्यांचे जीवन धम्मदान आणि सेवाभावाचा आदर्श ठरते.आज विज्ञान आणि वैद्यकीय क्षेत्रात मोठी प्रगती झाली असली तरी समाजासमोर आरोग्याच्या अनेक समस्या आहेत. गरीबांना उपचार मिळणे, ग्रामीण भागातील आरोग्यसेवा, रक्तदान, अवयवदान, औषधोपचार आणि मानसिक आरोग्य यांसारख्या क्षेत्रांत समाजसेवेची मोठी गरज आहे. जीवकांचा आदर्श आपल्याला सांगतो की ज्ञान मिळवा आणि ते समाजासाठी वापरा. दुःखी आणि आजारी व्यक्तीला एकटे सोडू नका. सेवेत जात-पात, श्रीमंती-गरीबीचा भेद करू नका. आरोग्यसेवा ही मानवतेची सेवा आहे. करुणा केवळ मनात न ठेवता ती कृतीत आणा. म्हणूनच तथागत बुद्धांच्या धम्मात जीवकांचे स्थान अत्यंत प्रेरणादायी आहे. ते आपल्याला सांगतात की धम्म म्हणजे केवळ उपासना नाही, तर माणसाच्या दुःखाशी जोडले जाणे आणि ते दुःख कमी करण्यासाठी प्रयत्न करणे होय. जीवकांनी वैद्यकीय ज्ञानाचा उपयोग स्वतःच्या यशासाठी केला, पण त्याचबरोबर बुद्ध आणि संघाची सेवा केली आणि समाजकल्याणाला हातभार लावला. म्हणूनच जीवक हे करुणा, सेवा, दान आणि ज्ञानाच्या सामाजिक उपयोगाचे प्रतिक ठरतात. आज प्रत्येक बौद्ध व्यक्तीने जीवकांच्या जीवनातून प्रेरणा घेण्याची गरज आहे. आपल्याकडे पैसा असेल तर धनदान करूया; ज्ञान असेल तर ज्ञानदान करूया; वेळ असेल तर वेळदान करूया आणि कौशल्य असेल तर ते समाजासाठी वापरूया. कारण बुद्धांचा धम्म आपल्याला केवळ ‘स्वतः चांगले जगा’ असे सांगत नाही; तो इतरांचे दुःख कमी करण्यासाठीही पुढे जाण्याची प्रेरणा देतो.●●

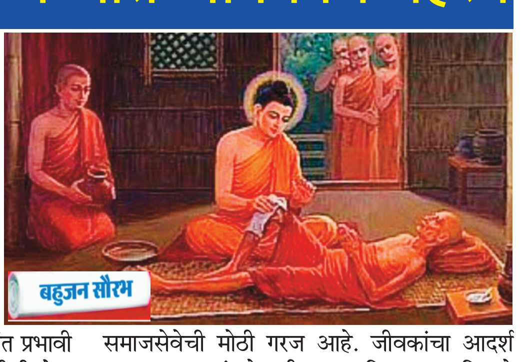

सुरेंद्र घरडे
मो. ८९९९७३९३९९

हॉटेलमध्ये मिळणार 'गेस्ट ट्रांझिट स्टे इन्शुरन्स' चे सुरक्षा कवच

नागपूर : हॉटेलमध्ये राहणाऱ्या पाहुण्यांच्या सुरक्षेसाठी नागपूर रेसिडेन्शियल हॉटेल्स असोसिएशन आणि न्यू इंडिया इन्शुरन्स कंपनी यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'गेस्ट ट्रांझिट स्टे इन्शुरन्स' योजना सुरू केली आहे. हॉटेलमध्ये मुक्कामा दरम्यान पाहुण्यांच्या अपघाती मृत्यूची किंवा कायमस्वरूपी अपंगत्वाची जोखीम या योजनेत समाविष्ट करण्यात आली आहे. हॉटेलच्या प्रत्यक्ष दरातच या विमा योजनेचा समावेश केला जाणार असून, त्यासाठी पाहुण्यांकडून कोणतेही अतिरिक्त शुल्क आकारले जाणार नाही. या योजनेअंतर्गत पाहुण्यांना पाच लाख रुपयांपर्यंत विमा संरक्षण मिळणार आहे. हॉटेलमध्ये वास्तव्यास असताना पाहुण्यांच्या सुरक्षेची जबाबदारी केवळ हॉटेल व्यवस्थापनाची नसून संपूर्ण हॉस्पिटॅलिटी क्षेत्राची आहे, असे असोसिएशनचे अध्यक्ष तेजिंदर सिंह रेणू यांनी सांगितले. न्यू इंडिया इन्शुरन्स कंपनीचे अधिकारी रमेश राठोड, प्रशांत गजभिये आणि रोहित धुळसे यांनी योजनेची माहिती दिली. विमा योजनेची प्रक्रिया, अटी आणि दाव्यांबाबतही त्यांनी मार्गदर्शन केले. रेणू यांनी हॉटेल व्यावसायिकांसाठी एक परवडणारी आणि व्यावहारिक विमा योजना विकसित केल्याबद्दल न्यू इंडिया इन्शुरन्सची प्रशंसा केली. रेणू यांनी या योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी एनआयएसीएलचे समन्वयक रमेश राठोड, प्रशांत जवादे आणि नागेश बुरबुरे यांनी केलेल्या प्रयत्नांचा विशेष उल्लेख केला. एनआयएसीएलचे मुख्य प्रादेशिक व्यवस्थापक बी. सुरेश यांनी हॉटेल व्यावसायिकांना मार्गदर्शन केले आणि कंपनीचे उच्च दर्जा, विश्वसनीयता व बदलत्या गरजांनुसार तयार केलेल्या सोप्या विमा योजनांवर प्रकाश टाकला. कंपनीचे व्यवसाय व्यवस्थापक रोशन बोरकर यांनी या योजनेअंतर्गत उपलब्ध असलेले विमा संरक्षण, प्रीमियम दर आणि दावा प्रक्रिया समजावून सांगितली. या परिसंवादात एनआरएचएचे निवर्तमान अध्यक्ष प्रकाश त्रिवेदी, उपाध्यक्ष दीपक खुराना आणि अफझल मिथा, सहसचिव विशाल जयस्वाल आणि नितीन मेहता विशेषरित्या उपस्थित होते

'विनाशपर्व' केवळ एका कुटुंबाची कथा नव्हे; समाजाच्या वास्तवाचे प्रतिबिंब

नागपूर : "'विनाशपर्व' ही केवळ एका कुटुंबाची कथा नसून समाजात कुठेही घडू शकणारी वास्तव कथा आहे. आंबेडकरी विचार स्वीकारणे ही केवळ वैचारिक भूमिका नसून मोठी सामाजिक जबाबदारी आहे. ही जबाबदारी लेखिका सुजाता लोखंडे यांनी आपल्या लेखनातून प्रभावीपणे मांडली आहे," असे मत मुंबई विद्यापीठाच्या प्रा. डॉ. शामल गरूड यांनी व्यक्त केले. ज्ञानपथ प्रकाशन आणि लोखंडे परिवार यांच्या संयुक्त विद्यमाने लेखिका सुजाता लोखंडे यांच्या 'विनाशपर्व' या कादंबरीचा प्रकाशन सोहळा शनिवारी विदर्भ हिंदी साहित्य संमेलनाच्या मधुरम सभागृहात पार पडला. कादंबरीवर भाष्य करताना डॉ. गरूड बोलत होत्या. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी श्रीमंत माने होते. त्यांनी आपल्या अध्यक्षीय भाषणातून स्त्रियांच्या सोशिकतेकडे लक्ष वेधले. कादंबरीचे प्रकाशन लेखिका डॉ. विनिता हिंगे यांच्या हस्ते झाले. यावेळी राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाच्या मराठी विभागाचे प्रमुख डॉ. शैलेंद्र लेंडे भाष्यकार म्हणून उपस्थित होते. डॉ. विनिता हिंगे यांनी 'विनाशपर्व' हे शीर्षकच अस्वस्थ करणाऱ्या विचारांना प्रवृत्त करणारे असल्याचे सांगितले. मूल्यांचा ऱ्हास, ग्रामीण व शहरी जीवनातील बदल आणि त्यातून निर्माण होणाऱ्या सामाजिक प्रश्नांवर कादंबरी भाष्य करते. डॉ. शैलेंद्र लेंडे यांनी बदल स्वीकारल्यानंतरही रूढी-परंपरांच्या विळख्यात अडकून समाजभान हरवलेल्या कुटुंबाच्या ऱ्हासाचे चित्रण कादंबरीत करण्यात आल्याचे सांगितले. कार्यक्रमाला ज्ञानपथ प्रकाशनचे सचिन सुकलकर, लोकनायक यशवंत, सुरेश आकोटकर, डॉ. सुनंदा जुलमे यांच्यासह साहित्य क्षेत्रातील मान्यवर उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे संचालन प्रीती तिरपुडे यांनी केले, तर डॉ. माया गायकवाड यांनी आभार मानले.

डॉ. बाबासाहेबांच्या धम्मआज्ञेचा जागर

बीडीएसपी संघाच्या भानखेड्यात धम्मदीक्षेचा संकल्प

नागपूर : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी १४ ऑक्टोबर १९५६ रोजी नागपूरच्या दीक्षाभूमीवर लाखो अनुयायांना बौद्ध धम्माची दीक्षा देऊन धर्मांतराचा ऐतिहासिक अध्याय घडविला. धम्मदीक्षेची ही परंपरा पुढे नेण्याच्या उद्देशाने नव्याने स्थापन झालेल्या बीडीएसपी संघाच्या भानखेडा युनिटच्या वतीने १३ सप्टेंबर २०२६ रोजी भानखेडा येथील तिपिटक बौद्ध विहारात धम्मदीक्षा समारंभ आयोजित करण्यात आला. प्राध्यापिका सरोज वाणी आणि माधुरी जयवर्धने यांच्या मार्गदर्शनाखाली धम्मदीक्षा संस्कार पार पडला. माधुरी जयवर्धने यांनी प्रास्ताविक केले, तर उपस्थितांनी प्रा. सरोज वाणी यांच्याकडून धम्मदीक्षा ग्रहण केली. समारंभापूर्वी रमेश शाक्य यांनी धम्माच्या ऱ्हासाची कारणे स्पष्ट करताना विद्वान आणि आचरणशील धम्मप्रचारकांचा अभाव हे प्रमुख कारण असल्याचे सांगितले. धम्मप्रचारकांनी निःस्वार्थपणे धम्माचा प्रचार-प्रसार करण्याबरोबरच स्वतःच्या आचरणातून धम्म प्रस्थापित करणे आवश्यक असल्याचे त्यांनी नमूद केले. धम्मप्रचारक केवळ ज्ञानी असून चालणार नाही, तर तो काया, वाचा आणि मनाने धम्मशील असला पाहिजे, असे त्यांनी सांगितले. डॉ. बाबा वाणी यांनी भानखेड्याची माती धम्मासाठी सुपीक असल्याचा इतिहास सांगितला. १४ ऑक्टोबर १९५६ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी घडवून आणलेल्या ऐतिहासिक धर्मांतर सोहळ्यात भानखेड्यातील समता सैनिक दलाच्या कार्यकर्त्यांनी महत्त्वपूर्ण सहकार्य केल्याचे त्यांनी नमूद केले. डॉ. नीरज बोधी यांनी पाली भाषेचे महत्त्व स्पष्ट केले. बुद्धांनी आपल्या धम्मोपदेशासाठी पाली भाषेचा उपयोग केला असल्याने उपस्थितांनी पाली भाषेचा अभ्यास करावा, असे आवाहन त्यांनी केले. मुख्य धम्मदीक्षा संस्कारापूर्वी प्रा. सरोज वाणी यांनी उपस्थितांना धम्मदीक्षेमुळे जीवनाला नवी दिशा मिळत असल्याची जाणीव करून दिली. धम्मदीक्षा ग्रहण केल्यानंतर दर रविवारी धम्मदिन म्हणून पालन करावे तसेच अष्टशील उपोसथ ग्रहण करून काया, वाचा आणि मनाने शीलपालन करण्याचा प्रयत्न करावा, असे त्यांनी सांगितले. त्यानंतर उपस्थितांना पंचशील आणि २२ प्रतिज्ञा देण्यात आल्या. धम्मदीक्षा समारंभ यशस्वी करण्यासाठी बीडीएसपी संघाच्या भानखेडा युनिटचे हेमंत नंदेश्वर, प्रियंका सूर्यवंशी, पूर्णिमा साखरे, नेहा वाघमारे आदींनी विशेष परिश्रम घेतले. तसेच बीडीएसपी संघाच्या लष्करीबाग युनिटच्या सुनिता कापसे आणि आ. राजू कापसे यांचे सहकार्य लाभले. धम्मदीक्षा संस्काराच्या माध्यमातून बुद्ध धम्माचा विचार आणि आचरण समाजात रुजविण्याचा संदेश यावेळी देण्यात आला.

महत्वाचे

MPSC गट-ब मुख्य परीक्षा उत्तीर्ण SC उमेदवारांना बार्टीचे ५ हजार आर्थिक सहाय्य

पुणे : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी), पुणे यांच्यामार्फत महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग अराजपत्रित गट-ब मुख्य परीक्षा २०२५ उत्तीर्ण अनुसूचित जातीच्या उमेदवारांना मुलाखत परीक्षेच्या तयारीसाठी प्रति विद्यार्थी ५,००० एकरकमी आर्थिक सहाय्य देण्यात येणार आहे. या योजनेसाठी पात्र उमेदवारांनी बार्टीच्या संकेतस्थळावरील ऑनलाइन अर्ज भरावा. सविस्तर जाहिरात व अर्ज बार्टीच्या Notice-board वर उपलब्ध आहे. पात्र उमेदवारांनी योजनेचा लाभ घ्यावा, असे आवाहन बार्टीने केले आहे.

नीरज आत्राम राज्यस्तरीय आदर्श शिक्षक पुरस्काराने सन्मानित

वरोरा : आनंद निकेतन कनिष्ठ महाविद्यालय, आनंदवन, वरोरा येथील नीरज महादेव आत्राम यांची महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस शिक्षक सेलच्या वतीने आयोजित कार्यक्रमांमध्ये राज्यस्तरीय आदर्श शिक्षक पुरस्कार २०२६ देऊन सन्मानित करण्यात आले. त्यांच्या शैक्षणिक, सामाजिक व विद्यार्थीहिताच्या कार्याची दखल घेऊन आणि ज्ञानदानाच्या पवित्र क्षेत्रात सेवाभावी वृत्तीने कार्यरत राहून विद्यार्थ्यांमध्ये शिक्षणासोबतच सुसंस्कार, राष्ट्रसेवा, सुशील चारित्र्य आणि सामाजिक बांधिलकीची भावना रुजविण्यासाठी नीरज आत्राम यांनी केलेल्या उल्लेखनीय कार्याचा गौरव या पुरस्काराच्या माध्यमातून करण्यात आला आहे. समाज व देशाच्या उज्ज्वल भविष्यासाठी त्यांनी दिलेल्या योगदानाबद्दल महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस शिक्षक सेलतर्फे या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष आ. साजिद खान पठाण, आ. धिरज लिंगाडे, यांच्या हस्ते हा पुरस्कार प्रदान केला आहे. पुरस्कार सन्मान सोहळा स्वयंभू महादेव रिसॉर्ट, अंत्री मलकापूर येथे पार पडला. नीरज आत्राम यांना महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस शिक्षक सेल तर्फे राज्यस्तरीय आदर्श शिक्षक पुरस्कार देऊन सन्मानित केल्याबद्दल आनंद निकेतन महाविद्यालयातील शिक्षक, शिक्षकेत्तर कर्मचारी, विद्यार्थी तसेच मित्रपरिवाराकडून त्यांचेवर अभिनंदनाचे वर्षाव होत आहे. त्यांच्या पुढील शैक्षणिक व सामाजिक वाटचालीस सर्व स्तरांतून शुभेच्छा दिल्या आहेत.

डॉ. मोनाली पोफरे यांना 'राज्यस्तरीय लेखन गौरव पुरस्कार'

नागपूर : माय मराठी नक्षत्र प्रतिष्ठानच्या सदस्य डॉ. मोनाली पोफरे यांना ग्लोबल फाउंडेशन पुणे, यांच्यातर्फे उत्कृष्ट लेखन कार्याबद्दल 'राज्यस्तरीय लेखन गौरव पुरस्कार' प्रदान करून सन्मानित करण्यात आले. लोकमान्य टिळक वाचनालय वाई (जि. सातारा) येथे झालेल्या कार्यक्रमात सन्मानचि सन्मानपत्र, शाल, पुष्पगुच्छ, मानाचा फेटा, देऊन त्यांचा गौरव केला. या कार्यक्रमाला 'लागीर झालं जी', या मराठी मालिकेचे निर्माते, दिग्दर्शक तेजपाल वाघ, तसेच 'देऊळबंद 2' या चित्रपटातील अभिनेते अतुल कुडले हे प्रामुख्याने उपस्थित होते, वाईचे भूषण सत्यजित माने आणि मोहसीन पठाण या सर्वांचे हस्ते हा सन्मान प्रदान करण्यात आला, विद्यानिकेतन फाउंडेशनचे अध्यक्ष तसेच माई सिंधुताई सपकाळ यांचे मानसपुत्र शशिकांत कोचडे यांच्या निवड समितीने निवड केल्याबद्दल त्यांचे विशेष आभार, डॉ. मोनाली पोफरे यांच्या या यशाबद्दल माय मराठी नक्षत्र प्रतिष्ठानच्या अध्यक्ष विजया मारोतकर, मंगेश बावसे, डॉ. माधव शोभणे, तसेच कार्यकारिणी व सदस्य या सर्वांनी अभिनंदन केले.

उदय विद्यालयाच्या १९८८-८९ बॅचचा ३७ वर्षानंतर स्नेहमेळावा

नागपूर : उदय विद्यालय, टिमकी, नागपूर येथील सन १९८८-८९ च्या बॅचचा स्नेहमेळावा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सभागृह, लष्करीबाग, मुकुंदराव आंबेडकर चौक येथे उत्साहपूर्ण वातावरणात पार पडला. तब्बल ३७ वर्षानंतर वर्गमित्र-मैत्रिणी सहपरिवार एकत्र आल्याने जुन्या शालेय आठवणींना उजाळा मिळाला आणि स्नेहबंध अधिक दृढ झाले. कार्यक्रमाला विद्यार्थ्यांना ज्ञान व संस्कार देणारे तत्कालीन शिक्षक-शिक्षिका आवर्जून उपस्थित होते. वर्गमित्रांच्या हस्ते सर्व शिक्षक, शिक्षिका तसेच वर्गमित्रांचा बुके, श्रीफळ, शाल व स्मृतिचिन्ह देऊन गौरव करण्यात आला. जुन्या आठवणींना उजाळा देताना अनेकांनी शालेय जीवनातील अनुभव आणि आठवणी उपस्थितांसमोर मांडल्या. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी सी. जी. रामटेके होते. प्रमुख पाहुणे म्हणून विनोद म्हस्के, शिंपी, कडू, जनबंधु, टेंभुर्णे, पवनकर, रामटेके, तांबेकर, राजेश हरिदास टेंभुर्णे, रमेश संगोडे, दिलीप कांबळे आदी उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे संचालन ॲड. उमेश वाघमारे यांनी केले, तर आभार प्रदर्शन जयशील नंदेश्वर यांनी केले. स्नेहमेळावा यशस्वी करण्यासाठी रोशन खोबरागडे, जयशील नंदेश्वर, नामदेव डोबारकर, प्रमोद रामटेककर, सुनील कोचे, सुनील चिरवतकर, सुधीर चिरवतकर, पेंडम, मंगला चाटे, अल्पना हाडके, सुनंदा भैंसारे, हरिहर भेंडे, कवडू रामटेककर, अंकुश बोकडे आणि योगेश जनबंधु यांनी विशेष परिश्रम घेतले. उदय विद्यालय सन १९८८-८९ बॅचच्या माजी विद्यार्थ्यांच्या वतीने या स्नेहमेळाव्याचे आयोजन करण्यात आले होते. ३७ वर्षानंतर पुन्हा एकत्र आलेल्या वर्गमित्र-मैत्रिणींनी शालेय जीवनातील मैत्री आणि आपुलकीचा अविस्मरणीय अनुभव या मेळाव्यात घेतला.

100 सीसी स्प्लेंडरवर ४,५०० किमी दक्षिण भारत सफर

अशिष रावले यांची रायडिंग जिद्द पुन्हा सिद्ध

नागपूर : मोटरसायकलची इंजिन क्षमता नव्हे, तर रायडिंगची आवड, जिद्द आणि आत्मविश्वास महत्त्वाचा असतो, हे बायकर्स यार्ड नागपूरचे ॲडमिन अशिष रावले यांनी पुन्हा एकदा सिद्ध केले आहे. त्यांनी आपल्या १०० सीसी स्प्लेंडर मोटरसायकलवर तब्बल ४,५०० किलोमीटरची दक्षिण भारत सफर यशस्वीपणे पूर्ण केली.

नागपूरपासून सुरू झालेल्या या आव्हानात्मक प्रवासात त्यांनी हैदराबाद, बेंगळुरू, रामेश्वरम, धनुष्कोडी, कन्याकुमारी, वर्कला आणि मुन्नार आदी प्रमुख ठिकाणांना भेट दिली. विविध प्रकारचे रस्ते, बदलते हवामान आणि लांब पल्ल्याच्या रायडिंगची आव्हाने स्वीकारत त्यांनी हा प्रवास पूर्ण केला.

या सफरीचे विशेष वैशिष्ट्य म्हणजे दैनंदिन वापरासाठी प्रसिद्ध असलेल्या १०० सीसी स्प्लेंडरवर एवढा मोठा पल्ला गाठण्यात आला. पाच दिवसांच्या या प्रवासात पहिल्या दिवशी नागपूर ते हैदराबाद, दुसऱ्या दिवशी हैदराबाद ते बेंगळुरू, तिसऱ्या दिवशी बेंगळुरू ते रामेश्वरम व धनुष्कोडी, चौथ्या दिवशी धनुष्कोडी ते कन्याकुमारीमार्गे वर्कला आणि पाचव्या दिवशी वर्कला ते मुन्नार असा प्रवास करण्यात आला.

या अनुभवाबाबत अशिष रावले म्हणाले, "हा प्रवास मोटरसायकलच्या इंजिन क्षमतेबद्दल नव्हता, तर रायडिंगची आवड, आत्मविश्वास आणि आव्हाने स्वीकारण्याच्या जिद्दीबद्दल होता. मोठ्या सीसीची बाईकच लांब पल्ल्याचा प्रवास करू शकते, असे नाही. इच्छा आणि जिद्द असेल तर १०० सीसीची बाईकसुद्धा हजारो किलोमीटरचा प्रवास घडवू शकते."

यापूर्वीही रावले यांनी लेह ते नागपूर सुमारे ४२ तासांचा नॉन-स्टॉप मोटरसायकल प्रवास पूर्ण करून लक्ष वेधले होते. बायकर्स यार्ड नागपूरचे ॲडमिन म्हणून ते रायडिंगसोबतच रोड सेफ्टी, जबाबदार रायडिंग, संयम आणि देशातील विविध भागांचा अनुभव घेण्याचा संदेश रायडर्सपर्यंत पोहोचवत आहेत.

अशिष रावले यांच्या या दक्षिण भारत सफरीने "बाईकची सीसी नव्हे, तर रायडिंगची पॅशन आणि जिद्द महत्त्वाची" हा संदेश पुन्हा अधोरेखित केला आहे.

बार्टीच्या सहाय्याने हिमेशला मिळाला जन्माचा दाखला

मूक-बधिर शाळेत ५ वीत अधिकृत प्रवेश

नागपूर : वस्ती, समूह व टोळीमध्ये एकत्र राहणाऱ्या अनुसूचित जातीच्या कुटुंबांमध्ये आजही घरगुती बाळंतपण केले जाते. या समाजाकडे आवश्यक असणारे कुठलेच ओळखपत्र नसल्याने त्यांना कोणत्याही शासकीय योजनांचा लाभ घेता येत नाही. परिणामी आरोग्य, शिक्षण आणि राहणीमानाच्या मूलभूत गरजांपासून ते वंचित राहतात.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, बार्टी सातत्याने या वंचित घटकांना मूलभूत न्याय व हक्क मिळवून देण्यासाठी कार्यरत असते. याच प्रयत्नातून नागपूर येथील रहाटे नगर टोळीत राहणारा विद्यार्थी हिमेश नरसिम्हा कांबळे याला जन्माचा दाखला मिळवून देण्यात आला आहे. वंचित समूहातील हा असा पहिलाच जन्माचा दाखला आहे, जो बार्टीच्या सहकार्याने कायदेशीररीत्या मिळवण्यात यश आले आहे. हिमेश हा रहाटेनगर टोली नागपूर येथे राहणारा विद्यार्थी आहे. त्याला वडील नाहीत. आई अनिता नरसिम्हा कांबळे आणि तीन भावंडासह तो टोलीत राहतो. त्याची आई भीक मागून मुलांचा उदरनिर्वाह करते. या टोलीतील तसेच टोलीसाठी काम करणाऱ्या सामाजिक कार्यकर्त्यांनी वेळोवेळी अधिकाऱ्यांचा भेटी घेऊन आवश्यक शासकीय कागदपत्रांच्या सहकार्याबाबत विचारणा केली, मात्र मुळात जन्माची नोंदच नसल्याने तांत्रिक अडचण येत असल्याचे स्पष्ट झाले. बाकी प्रशासकीय यंत्रणेच्या सातत्यपूर्ण पाठपुराव्याने टोलीस आधार कार्ड, रेशन कार्ड आणि घरकुल इरत योजनेचा लाभ मिळवून देण्यात आला. या कार्यासाठी बार्टीचे माजी महासंचालक धम्मज्योती गजभिये आणि सुनील वारे यांनी प्रत्यक्ष वस्तीला भेट देऊन पाहणी केली होती. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली बार्टीचे खुशाल ढाक यांनी सातत्याने प्रयत्न केले. बार्टीच्या महासंचालक दीपा मुधोळ-मुंडे यांच्या अखत्यारीत जन्माचा हा दाखलाही मिळवण्यात यश आले. दि. १ सप्टेंबर २०२६ रोजी बार्टीचे साहाय्यक प्रकल्प व्यवस्थापक अनिल वाळके यांच्या हस्ते हिमेशला जन्माचा दाखला सुपूर्द करण्यात आला. या प्रसंगी बार्टीचे सर्व अधिकारी व कर्मचारी उपस्थित होते. दाखल्यास उशिर झाल्याने हिमेशला मूक-बधिर शाळेत ५ व्या वर्गात अधिकृत प्रवेश देण्यात आला आहे. हिमेश हा त्याच्या कुटुंबातून शाळेत जाणारा पहिलाच मुलगा ठरला आहे. वंचित समूहातील इतर विद्यार्थ्यांसाठी ही घटना निश्चितच आशादायी असून, याबद्दल रहाटे नगर टोळीतील नागरिकांनी बार्टीविषयी कृतज्ञता व्यक्त केली आहे.

लुंबिनी बुद्ध विहारात पंजाबराव वर सन्मानित

अकोला : लुंबिनी बौद्ध सेवा समिती नागपूर द्वारा संचालित लुम्बींनी बुध्दविहार सेवा समिति मानकापुर विहारात रविवार दि. ६ सप्टेंबर रोजी सांयकाळी वर्षावासनिमीत धःम्मचारी ललित मित्र यांचे धम्म प्रबोधन कार्यक्रमात अकोला येथील संपादक तथा साहित्यिक 'गाथा रमाईकार' पंजाबराव वर सन्मान करण्यात आला. यावेळी नागलोक येथील धम्मचारी ललितमित्र, धम्मचारी क्षांतीप्रभा, राजू काळे, यावेळी धम्मचारी ललितमित्र यांचा परिचय धम्मचारी क्षांतिप्रभा यांनी करून दिला, तसेच साहित्यिक तथा नारी ललकारचे संपादक पंजाबराव वर यांचा परिचय सुनील निरंजने यांनी करून दिला. यावेळी बोलतांना पंजाबराव वर म्हणाले की, त्यागमूर्ति रमाईचा आदर्श समस्त महिलांनी घेतल्यास त्यांचा संसार सुखाचा झाल्याशिवाय राहणार नाही. महामाता रमाईचा त्यागमय जीवन प्रवासाबद्दल थोडक्यात विचार मांडले. या पावन नगरीत तसेच लुंबिनी बुद्ध विहारात माझा सन्मान झाल्याने मी स्वतःला धन्य समजतो व सर्वांचे मनःपूर्वक आभार व्यक्त करतो. यावेळी पंजाबराव वर लिखीत त्यांचे 'गाथा रमाईची' पुस्तके उपासक-उपाशिकांनी विकत घेतले. कार्यक्रमाला संस्थापक सचिव फूलचंदजी टेंभूर्णे, अध्यक्ष दीपक फुलझेले, उपाध्यक्ष : प्राणनाथ भिवगडे, सचिव सुखदेव मनोहरे, सहसचिव अशोक बागडे, कोषाध्यक्ष अभिजीत कांबळे, चंद्रमणी डोंगरे, सुनील निरंजने यांची उपस्थीत होती. कार्यक्रमाचे संचालन सुखदेव मनोहरे यांनी तर आभार प्रदर्शन चंद्रमणी धोंगळे यांनी मानले. कार्यक्रम यशस्वीतेकरीता अभिजीत कांबळे, सुनील निरंजने व महिला मंडळाचे विशेष सहकार्य लाभले.

'कहीं हम भूल न जायें' अभियानांतर्गत आठवी महिला परिषद वर्ध्यात उत्साहात

वर्धा : 'कहीं हम भूल न जायें' या अभियानांतर्गत आठवी महिला परिषद रविवार, १३ सप्टेंबर २०२६ रोजी वर्धा येथे उत्साहात पार पडली. महाराष्ट्राच्या विविध भागांत पावसाची स्थिती असतानाही राज्यातील विविध जिल्ह्यांतून आलेल्या ५५० हून अधिक नागरिकांच्या उपस्थितीत ही परिषद यशस्वी झाली. परिषदेत महाराष्ट्रातील विविध जिल्ह्यांतून आलेल्या २० प्रतिनिधींनी आपले विचार प्रभावीपणे मांडले. सामाजिक परिवर्तनाच्या चळवळीत महिलांची भूमिका, कार्यकर्त्यांची जबाबदारी आणि चळवळी समोरील विविध आव्हाने यावर प्रतिनिधींनी आपली भूमिका मांडली. परिषदेच्या अध्यक्षस्थानी ॲड. अतुल पाटील होते. अध्यक्षीय मार्गदर्शन करतांना त्यांनी आंबेडकरवादी चळवळीतील कार्यकर्त्यांना त्यांच्या सामाजिक आणि वैचारिक जबाबदारीची जाणीव करून दिली. चळवळीची वैचारिक दिशा, संघटनात्मक बांधिलकी आणि सामाजिक परिवर्तनासाठी कार्यकर्त्यांनी अधिक सक्रिय भूमिका बजावण्याची गरज त्यांनी व्यक्त केली. ॲड. अश्विनी मून या परिषदेला मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित होत्या. त्यांच्या मार्गदर्शनामुळे परिषदेला वैचारिक दिशा मिळाली. परिषदेचे संचालन माधवी बोरकर आणि वैशाली गजभिये यांनी केले. इंजि. बाळु रत्नपारखी यांनी परिषदेची प्रस्तावना मांडली, तर वर्षा वाघमारे यांनी आभार प्रदर्शन केले. पावसाची प्रतिकूल परिस्थिती असतानाही मोठ्या संख्येने नागरिकांनी उपस्थित राहून परिषदेला दिलेला प्रतिसाद उल्लेखनीय ठरला. 'कहीं हम भूल न जायें' अभियानाच्या माध्यमातून सामाजिक आणि वैचारिक जागृतीचा संदेश पुढे नेण्याचा निर्धार यावेळी व्यक्त केला.

खाण्या-पिण्याची इस्लामिक पद्धत आरोग्य, उपासना आणि सामाजिक सुधारणेचे माध्यम : डॉ. अमीन सिद्दीकी

नागपूर : आजकाल घरोघरी, लग्नसमारंभ आणि मेजवान्यांमध्ये खाण्या-पिण्याच्या पद्धतींकडे दुर्लक्ष केले जात आहे, ज्यामुळे आरोग्य आणि वेळ या दोन्हीचे नुकसान होत आहे. प्रसिद्ध पोटविकार तज्ज्ञ डॉ. अमीन सिद्दीकी यांनी जाफर नगर येथील मरकजे इस्लामी येथे शुक्रवारच्या नमाजपूर्वी आपले विचार मांडले. ते म्हणाले की, इस्लाम केवळ उपासना शिकवत नाही तर जीवनाच्या प्रत्येक पैलूचे, अगदी खाण्या-पिण्याचेही शिष्टाचार शिकवतो.

इस्लाममध्ये नमाजला सर्वाधिक महत्त्व दिले गेले आहे. कुरआनमध्ये सांगितले आहे की, 'खा, पि, पण अपव्यय करू नकोस.' अनेकदा असे दिसून आले आहे की लोक अवेळी खाल्ल्यामुळे आजारी पडतात. सर्वात चांगली पद्धत म्हणजे दुपारचे जेवण वेळेवर आणि संध्याकाळचे जेवण मगरिबच्या नमाजनंतर लगेच करणे आणि इशा नंतर झोपण्याची तयारी करणे. यामुळे आरोग्य चांगले राहते. परंपरा अशीही आहे की थोडी भूक ठेवून जेवावे आणि ताटात अन्न सोडू नये. ते म्हणाले की काम झाले की घरी जा, याचा अर्थ असा की अनेक लोक काम संपल्यानंतरही हॉटेलमध्ये बसून चहावर चहा आणि आईस्क्रीमवर आईस्क्रीम खात बसतात. अशा प्रकारे आपण नकळत गरजेपेक्षा जास्त कॅलरी घेतो जी आरोग्यासाठी हानिकारक आहे. जेवणानंतर नैसर्गिक गोड फळे फायदेशीर असतात. यामुळे पचन सुधारते. पण यात संतुलन आवश्यक आहे. परंपरेनुसार मध, खजूर किंवा कोणतीही साधी नैसर्गिक गोड वस्तू सर्वात चांगली आहे. पांढरी साखर आणि त्यापासून बनवलेल्या कृत्रिम मिठाईपासून दूर राहावे कारण ती मधुमेह आणि लठ्ठपणाचे मोठे कारण आहे. ते म्हणाले की रोजा ठेवल्याने चयापचय वाढते, शरीरातील खराब आणि रोगग्रस्त पेशी आपोआप नष्ट होतात, ज्यामुळे कर्करोग आणि मधुमेह सारख्या आजारांपासून बचाव होतो आणि शरीराला नवी ऊर्जा मिळते. शेवटी डॉ. अमीन सिद्दीकी म्हणाले की, जर आपण या छोट्या-छोट्या परंपरांचे पालन केले तर निश्चितच निरोगी जीवन जगू शकतो. या प्रसंगी मोठ्या संख्येने महिला आणि पुरुष उपस्थित होते. ही माहिती जमाअते इस्लामी हिंद, नागपूरचे मीडिया प्रभारी डॉ. एम.ए. रशीद यांनी दिली.

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एआय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. RNI No. MAHMAR 2020/84035 Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648